

Forvaring/Preventive Detention

En undersøgelse af straffelovens forvaringsbestemmelse i lyset af domspraksis og udviklingen i prøveudskrivningspraksis/A study of

Preventive Detention in the Danish Criminal Code in the light of case law and release practices.

af ADAM HECKSCHER

Specialet beskriver, hvordan Danmark i 1973 fik indført bestemmelsen i straffelovens § 70 om forvaring som en følge af et ønske om at begrænse adgangen til at anvende tidsubestemt straf.

Videre beskrives forvaringsbestemmelsens udvikling frem til den seneste ændring i 1997, hvor bestemmelsen blev ændret sådan, at der skete en udskilning af seksualforbrydelserne i et eget stk. 2. Specialet beskriver, hvordan dette medførte en vis begrænset lempelse i adgangen til at idømme forvaring i denne type sager.

I specialet er retspraksis gennemgået for at belyse, hvordan forvaringsbestemmelsen fortolkes, ligesom lovens forarbejder og den juridiske faglitteratur inddrages. På denne måde søges grænsetilfældene og dermed forvaringssanktionens øvre og nedre grænse i forhold til tidsbestemt straf og straf på livstid identificeret.

Med afsæt i det oprindelige ønske om at begrænse den tidsubestemte straf gennemgås en undersøgelse for perioden 1990-2011 fra Anstalten ved Herstedvester af, hvornår de forvarede opnår frihedsgoder under afsoningen.

Da forvaring opleves som en betydelig belastning for de dømte, netop på grund af tidsubestemtheden, undersøger og beskriver specialet forvaringsbestemmelsen i Norge og drager sammenligning til den danske lovgivning.

Herved beskrives forskellen på absolut og relativ tidsubestemthed, og afslutningsvis formuleres et forslag til ændring af den danske forvaringsbestemmelse, så hensynet til de forvarede bedre afbalanceres i forhold til hensynet til at beskytte samfundet mod meget alvorlig, personfarlig kriminalitet.

Indhold

1. Præsentation af emnet og problemformulering.....	2
1.1. Problemformulering	3
2. Teori og metode	3
3. Forvaring	4
3.1. Op til ændringen af straffeloven i 1973	4
3.2. Straffeloven af 1973	6
3.3. Op til ændringen af straffeloven i 1997	9

3.4. Straffeloven af 1997.....	9
3.5. Retspraksis og litteratur	11
3.6. Hvordan afsoner de forvaringsdømte?.....	17
4. Forvaring i Norge.....	27
4.1. Kriminalitetskravet.....	32
4.2. Farlighedskriteriet	32
4.3. Nødvendighedsbetingelsen	33
5. Sammenligning af forvaring i Danmark og Norge	37
5.1. Kriminalitetskravet.....	37
5.2. Farlighedskriteriet	38
5.3. Nødvendighedsbetingelsen	40
5.4. Opsummering.....	40
6. Skal vi overhovedet have en forvaringsbestemmelse og hvis der skal hvordan kan den bedst udformes?.....	42
6.1. Er det nødvendigt med en forvaringsbestemmelse?	42
6.2. Hvordan skulle den nye danske forvaringsbestemmelse så opbygges?.....	44
7. Afslutning.....	44

1. Præsentation af emnet og problemformulering

I 2011 blev jeg ansat som stud.jur. i Anstalten ved Herstedvester. Min opgave blev at undersøge, hvornår de forvaringsdømte fik tildelt frihedsgoder, for eksempel i form af udgange, og hvornår de i sidste ende blev prøveudskrevet. Min undersøgelse skulle også vise, hvordan disse forhold havde udviklet sig over tid i perioden 1. januar 1990 – 31.12. 2011, altså igennem 22 år. Undersøgelsen og de resultater som undervejs kom frem gjorde, at jeg fik øjnene op for forvaringsbestemmelsen i straffeloven og for den belastning, som en dom til forvaring er for den dømte.

Tidsubestemtheden i forvaringssanktionen gav anledning til, at mange domfældte beklagede sig over, at de ikke havde noget perspektiv i deres afsoning, og at de derfor ikke kunne se, hvornår der kunne indtræde lempelser i form af for eksempel udgang i deres forhold. Denne uvished gjorde et stort indtryk på mig, trods de ofte meget alvorlige forbrydelser der lå til grund for forvaringsdommene, og jeg kom til at overveje eventuelle alternativer hertil. Det gjorde også et vist indtryk på mig, at forvaringssanktionen naturligvis indebærer en frihedsberøvende del, men i praksis også stort set altid en behandlingsdel, idet de indsatte blev behandlet for årsagen til den farlighed, som havde dannet baggrund for forvaringsdommen. Dette kunne for eksempel være behandling med kønsdriftsdæmpende medicin. Denne blanding af frihedsberøvelse og behandling er både principielt interessant og potentielt betænkelig, idet man i forvaringssanktionen de facto indbygger en meget stærk motivation til behandling for de personer, der ikke er anset for syge i straffelovens § 16's forstand.

Jeg undersøgte under min ansættelse på Anstalten ved Herstedvester, hvilke frihedsgoder de forvaringsdømte fik hvornår, og hvor lang en afsoning, der faktisk blev realiseret. I undersøgelsen kom jeg frem til, at man i 2011 var frihedsberøvet i næsten dobbelt så lang tid på en forvaringsdom i forhold til tiden før ændringen af straffelovens § 70 i 1997. Dette undrede mig og gav anledning til overvejelse af, om der i løbet af den tid, som undersøgelsen strakte sig over, var etableret en form for pøntalt begrundet minimums afsoningstid, eftersom lovændringen i sig selv ikke indeholdt grundlag for en sådan stigning i den faktiske frihedsberøvelse.

Min interesse for at studere forvaringsbestemmelsen nærmere var dermed vakt, og dermed også en interesse for at se, hvordan man i udlandet forholder sig i tilsvarende sager om meget alvorlig kriminalitet og farlige gerningspersoner.

Vi plejer i Danmark at sammenligne os med de lande, der ligger tæt på os, og derfor har jeg undersøgt Norges forvaringsbestemmelse. Befolkningerne i Danmark og Norge er relativt ens, og vores syn på straf er i vid udstrækning sammenfaldende, hvilket også afspejler sig i vores lovgivning. Den norske forvaringsbestemmelse ligner da også den danske rent indholdsmæssigt, men der er den afgørende forskel, at nordmændene har indført en forvaringsbestemmelse, der giver domstolene adgang til at fastsætte en mindstetid og en længstetid på sanktionen, dog med mulighed for at forlænge den. Norges forvaringsbestemmelse er altså den bestemmelse, der indholdsmæssigt er bedst sammenlignelig med den danske forvaringsbestemmelse, og det er derfor den jeg vil anvende til at perspektivere og sammenligne den danske regel med.

1.1. Problemformulering

Med udgangspunkt i ovenstående vil jeg således:

1. Undersøge, baggrunden for forvaringsbestemmelsen i den danske straffelov.
2. Redegøre for hvordan forvaringsbestemmelsens ordlyd har udviklet sig, og hvordan den administrative praksis har udviklet sig med hensyn til tildeling af frihedsgoder og prøveudskrivning i perioden fra 1990 til 2011.
3. Redegøre for domspraksis i perioden 1973-2015 i forvaringssager, herunder relatere forvaringsbestemmelsen til tidsbestemt straf og fængsel på livstid.
4. Redegøre for udviklingen i den realiserede straffetid i perioden 1990-2011.
5. Sammenligne den danske brug af forvaring i forhold til tilsvarende norsk praksis.
6. Ud fra en de lege ferenda betragtning vurdere, om forvaringsbestemmelsen, som den er i dag, fortsat bør findes i den danske straffelov, eller om den skal revideres for at gøre afsoningsbelastningen for den forvaringsdømte mindre.

2. Teori og metode

Jeg vil benytte den juridiske metode igennem hele mit speciale til at identificere problemstillingerne, de relevante oplysninger, det relevante retlige materiale for så at komme frem til en konklusion.¹ Nogle steder er det nødvendigt at benytte en ordlydsfortolkning for at udlede, hvilken hensigt lovgiver havde med forvaringsbestemmelsen.²

Til den sammenlignende del af specialet vil jeg bruge den komparative metode.

Da specialet koncentrerer sig om en bestemt lovbestemmelse, der søges analyseret og sammenlignet med en tilsvarende bestemmelse i norsk ret, benyttes den specielle retssammenligning frem for den generelle retssammenligning. Det er ikke specialets hensigt at beskrive forskelle og ligheder i øvrigt mellem det danske og det norske retssystem.³

¹ Jens Ewald: At tænke juridisk, s. 3 ff.

² Jens Ewald: At tænke juridisk, s. 34 f.

³ Ole Lando: Kort indføring i komparativ ret, 1. udgave, s. 79 f.

Indledningsvist gennemgås reglerne for forvaring i dansk ret, ligesom reglerne i norsk ret gennemgås. Herefter vil jeg sammenligne de to systemer ved at gengive forskelle og ligheder. Jeg benytter altså en kombination af Länderbericht og analytisk metode.⁴

Det er hensigten at beskrive retstilstanden før forvaringsbestemmelsen blev indført, hvordan forvaringsbestemmelsen har udviklet sig, for slutteligt at komme med mit bud på, hvordan forvaringsbestemmelsen skal udvikle sig i fremtiden, hvorfor jeg vil benytte den dynamiske fremstilling.⁵ I den forbindelse bemærkes, at det tidsrum som er i fokus i Danmark adskiller sig fra det tidsrum, som de norske regler angår. Dette skyldes, at mit ærinde er at beskrive udviklingen i den diskussion i henholdsvis Danmark og Norge, som angår berettigelsen af den tidsubestemte sanktion, forvaring. Diskussionen herom finder sted på forskellige tidspunkter i de to lande.

3. Forvaring

Inden forvaringsbestemmelsen blev indført i dansk ret i 1973, var retstilstanden sådan, at man i forbindelse med sagen vurderede gerningsmandens mentale tilstand. Hvis gerningsmanden befandt sig i en ”mangelfuld Udvikling, Svækkelse eller Forstyrrelse af Sjælseverne betinget varigere Tilstand”⁶ skulle retten vurdere, ”om Anvendelse af Straf skønnes formaalstjenlig.”⁷ Hvis retten vurderede, at gerningsmanden ikke ville kunne påvirkes gennem straf, havde retten mulighed for at idømme psykopatforvaring, der var en tidsubestemt behandling, jf. straffelovens § 70, og denne behandling foregik på Psykopatanstalten i Herstedvester.⁸

3.1. Op til ændringen af straffeloven i 1973

Op til ændringen af straffeloven i 1973 var der kritik af retstilstanden, idet det blev fremført, at der kunne være tvivl, om de særlige typer af tidsubestemte straffe så som psykopatforvaring var mere effektive, altså egnede til at forhindre ny, ligeartet kriminalitet, end normal tidsbestemt fængselsstraf, og flere mente, at det tidsubestemte aspekt virkede urimeligt i nogle tilfælde.⁹ Synspunkterne blev diskuteret i Straffelovrådet, der havde fået til opgave at overveje ændringer i straffeloven, herunder bestemmelsen om psykopatforvaring.

Det blev overvejet, om det var forsvarligt helt at afskaffe muligheden for at idømme en tidsubestemt sanktion, der både var straf og mulighed for behandling. Men efter at have afvejet fordele og ulemper kom Straffelovrådet frem til, at der var mere tungtvejende fordele end ulemper ved at bevare muligheden for at idømme en tidsubestemt sanktion, hvor man havde mulighed for at sætte særligt fokus på at behandle gerningsmandens mentale særegenhed, så man kunne mindske recidivet. Straffelovrådet spurgte bl.a. Retslægerådet, om den tidsubestemte karakter af forvaring og Retslægerådet svarede: ”»Tidsubestemtheden, der indgår i denne behandlingsform som et afgørende element, og som indebærer, at opholdet kan gøres længere eller kortere end en »takstmæssigt« udmålt straf for den samme lovovertrædelse, bevirker, at den forvarede kan indstilles til udskrivning netop på det tidspunkt, hvor det ud fra behandlingsmæssige overvejelser vil være rigtigt at forsøge

⁴ Ole Lando: Kort indføring i komparativ ret, 2. udgave, s. 188 f.

⁵ Ole Lando: Kort indføring i komparativ ret, 2. udgave, s. 189 f.

⁶ Straffeloven af 1930 § 17, stk. 1.

⁷ Straffeloven af 1930 § 17, stk. 1.

⁸ Vagn Greve: Straffene, s. 180, 1. spalte linje 16-18.

⁹ Vagn Greve: Straffene, s. 180, 1. spalte linje 21-27.

overgang fra institutionel til ambulat behandling. Yderligere bevirker tidsubestemtheden, at motivationen for samarbejde med det behandlende personale kan forstærkes væsentligt«. ”¹⁰

Den del af Retslægerådets svar, der handler om, at udskrivning fra den tidsubestemte sanktion kan finde sted på det rigtige tidspunkt ud fra et behandlingssynspunkt, ville Straffelovrådet gerne have uddybet. De spurgte derfor Retslægerådet, om det var muligt for lægerne, der behandlede de dømte, at vurdere, hvornår de dømte var færdigbehandlede og dermed ikke udgjorde nogen nævneværdig fare for samfundet. Retslægerådet bekræftende, at dette var tilfældet.¹¹

Det erkendes på den anden side, at »tidsubestemtheden i sig selv af en del forvarede opleves som en svær belastning. I et vist antal tilfælde vil denne holdning hos den dømte mod tidsubestemtheden ikke kunne overvindes, og der vil i så tilfælde blive tale om et negativt element i behandlingsmæssig henseende«. ”¹²

Retslægerådet konkluderede til sidst, at den psykiatrisk ledede personlighedsbehandling, som er nødvendig for at imødekomme de behov som de dømte måtte have, kun sjældent vil kunne gennemføres inden for rammerne af en tidsbestemt sanktion, og derfor anbefalede Retslægerådet, at man fortsat skulle have mulighed for at idømme en tidsubestemt sanktion.¹³

Da Straffelovrådet var kommet frem til, at man ville anbefale Folketinget, at domstolene fortsat skulle have mulighed for at idømme en tidsubestemt sanktion, var holdningen i Rådet den, at der skulle gøres op med alle de øvrige, tidsubestemte sanktioner, som man tidligere havde haft hjemmel til at bruge i straffeloven. Straffelovrådet foreslog således at afskaffe sikkerhedsforvaring, arbejds- og forvaring efter § 70 og ungdomsfængsel for at erstatte dem med den nye forvaringssanktion. Dette kunne indebære en risiko for, at domstolene fortsat ville anvende tidsubestemt forvaring i forhold til de lovovertrædere, der tidligere ville være blevet idømt sikkerhedsforvaring, arbejds- og forvaring m. v., hvorved hensigten at mindske brugen af tidsubestemte sanktioner ville forspildes. Det blev derfor særligt fremhævet, at ændringen havde til hensigt at mindske antallet af de tidsubestemte sanktioner, og at domstolene derfor ikke skulle anvende disse i samme sager som tidligere.

I oplægget til Straffelovrådets arbejde med sanktionerne var der ikke lagt op til, at rådet skulle beskæftige sig med straffen fængsel på livstid, hvorfor der ikke i betænkningen er inddraget synspunkter herom, selvom denne straf også konkret er tidsubestemt.

Straffelovrådet mente blandt andet, at vurderingen af om gerningsmanden var egnet til påvirkning gennem straf bevirkede, at for mange var blevet idømt en tidsubestemt sanktion. Straffelovrådet udtalte således: ”Med hensyn til kriteriet »egnet til påvirkning gennem straf«, som er straffelovens udgangspunkt for sondringen mellem forvaringens og særængslets områder, kunne det allerede under drøftelserne mellem Retslægerådet og Straffelovrådet konstateres, at der var fuld enighed om at foreslå dette kriterium afskaffet.”¹⁴

Det blev fremhævet af Straffelovrådet, at tidsubestemte sanktioner kun skulle bruges til at forebygge den fare, som en gerningsmand frembyder. ”Det må først fremhæves, at kriteriet for

¹⁰ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 72.

¹¹ Vagn Greve: Straffene, s. 180, 2. spalte linje 31-36.

¹² Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 72.

¹³ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 72.

¹⁴ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 71 afsnit b.

anvendelse af forvaring principielt må søges i arten af den *fare*, som lovovertræderen frembyder, ikke i arten af den forbrydelse, for hvilken han er dømt.”¹⁵ Man mente dog, at denne fare ikke helt kunne kobles til alvorligheden af den forbrydelse, som gerningsmanden aktuelt blev dømt for. ”Vold, trusler eller uterlighed, som ikke i sig selv ville føre til udmåling af en langvarig fængselsstraf, kan i forbindelse med oplysninger om gerningsmandens øvrige adfærd og karaktermæssige afvigelser indicere en nærliggende risiko for grove eller uberegnelige aggressionshandlinger.”¹⁶ Man mente i disse tilfælde, at det stadig skulle være muligt at idømme en tidsubestemt sanktion.

Straffelovrådet mente dog, at der var visse typer af kriminalitet, der ikke frembød en sådan fare, at det kunne retfærdiggøre en tidsubestemt sanktion. Rådet var af den opfattelse, at man ikke skulle kunne idømmes en tidsubestemt straf for berigelseskriminalitet, og da berigelseskriminalitet udgjorde to tredjedele af de sager, hvor der blev idømt en tidsubestemt sanktion inden 1973, var der tale om en meget væsentlig begrænsning af antallet af sager, hvor den nye forvaringssanktion kunne anvendes.¹⁷

3.2. Straffeloven af 1973

I 1973 blev straffeloven ændret, og Folketinget valgte at følge store dele af Straffelovrådets anbefalinger fra betænkning 667 af 1972. Dansk ret fik således en forvaringsbestemmelse i straffeloven, der minder meget om den, der eksisterer i dag.

Bestemmelsen blev sat ind i § 70 og lød:

”§ 70. En person kan dømmes til forvaring, hvis:

1) han findes skyldig i drab, røveri, voldtægt eller anden alvorlig sædelighedsforbrydelse, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art eller brandstiftelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser og

2) det efter karakteren af det begåede forhold og oplysningerne om hans person, herunder navnlig om tidligere kriminalitet, må antages, at han frembyder nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed, og

3) anvendelse af forvaring i stedet for fængsel findes påkrævet for at forebygge denne fare”¹⁸

Alle 3 betingelser skal være opfyldt for, at en gerningsmand kan blive idømt forvaring.¹⁹

Efter denne bestemmelse er det nu muligt at idømme forvaring til både tilregnelige personer og personer, der er fundet utilregnelige, jf. straffelovens § 16 på grund af sindssygdом mm.²⁰

¹⁵ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 76 afsnit c.

¹⁶ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 76-77 afsnit c.

¹⁷ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 76 afsnit c.

¹⁸ [L 1973-06-13 nr 320](#).

¹⁹ U 2005.2104 H

²⁰ Vagn Greve: Straffene, s. 181, 2. spalte linje 44-49.

3.2.1. Kriminalitetskravet

Det første krav i paragraffen er, at gerningsmanden skal have begået en grov, personfarlig forbrydelse. Dette krav bliver også kaldt kriminalitetskravet²¹.

I paragraffens nr. 1 er der en udtømmende liste over, hvilke forbrydelser der er omfattet. Ved 6 af de nævnte forbrydelser (drab, røveri, voldtægt, frihedsberøvelse, trusler af den i § 266 nævnte art og brandstiftelse) er det umiddelbart nemt at svare på, om forbrydelsen er omfattet eller ej, da de hver især refererer til en specifik paragraf i straffeloven. Domstolene skal derfor alene vurdere, hvilken forbrydelse der er tale om, at den tiltalte har begået, og derefter konstatere om denne forbrydelse er omfattet i § 70 nr. 1.

Ved de 2 forbrydelser, der yderligere bliver karakteriserede som alvorlige (*alvorlig* sædelighedsforbrydelse og *alvorlig* voldsforbrydelse) er det mere uklart. De dækker begge over flere paragraffer i straffeloven, og domstolene kan derfor ikke bare konstatere, om den konkrete kriminalitet er omfattet af § 70 nr. 1. Retten er nødt til at foretage en vurdering af, om den konkrete volds- eller sædelighedsforbrydelse er alvorlig. Man kan dog ved at se på ordet ”alvorlig” og lave en ordlydsfortolkning, udelukke, at vold, der alene kan henføres under straffelovens § 244 om ordinær vold, opfylder kriminalitetskravet.²² Hvor den nedre grænse går for, hvornår noget er en alvorlig forbrydelse, kan nok ikke defineres præcist, og da der ikke i forarbejderne står noget om hvad der skal til for at forbrydelserne er alvorlige, er det op til domstolene at foretage denne vurdering og udfylde bestemmelsen.

3.2.2. Farlighedskriteriet

Det andet krav står i § 70, nr. 2 og indebærer, at gerningsmanden frembyder en nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed. Dette kriterium bliver kaldt farlighedskriteriet.²³

For at vurdere faren skal domstolene se på den tiltaltes tidligere og aktuelle kriminalitet, og på de oplysninger der er om tiltaltes person.

Det er en konsekvens af dette kriterium, at en gerningsmand ikke kun bliver straffet for den aktuelt begåede kriminalitet, men også for den fare, som vedkommende frembyder. For at vurdere en tiltaltes farlighed foretages der som hovedregel en mentalundersøgelse. Under det lovforberedende arbejde forespurgte Straffelovrådet Retslægerådet, som tidligere omtalt, om man med sikkerhed kunne vurdere, hvornår en gerningsmand ikke længere var farlig og dermed kunne udskrives af forvaring. Man spurgte imidlertid ikke Retslægerådet om, hvorvidt man på tidspunktet for straffesagen med sikkerhed kunne vurdere den tiltaltes farlighed. Det vurderes, at Retslægerådets svar i 1972 ville have været bekræftende, hvis dette spørgsmål var blevet stillet.²⁴ Retslægerådet har dog svaret anderledes og mere forsigtigt i blandt andet Rådets årsberetning i 1988, hvor det antydes, at Retslægerådets vurdering kan være lige så god som andres, eller i hvert fald ikke bør have større vægt end andre faggruppers professionelle vurdering. ”Det overvejende synspunkt i dag synes at være, at psykiatrien ikke kan påberåbe sig nogen særlig ekspertise inden for dette område [farlighedsvurderinger], men at psykiatriske/ psykologiske vurderinger bør indgå sammen med

²¹ Kommenteret straffelov almindelig del, 10. udgave s. 425.

²² Knud Waaben: Sanktionslæren, s. 144.

²³ Kommenteret straffelov almindelig del, 10. udgave s. 425.

²⁴ Vagn Greve: Straffene, s. 180, 2. spalte linje 37-44.

andre i disse sager. ”²⁵ På trods af Retslægerådets udtalelse er der dog flere eksempler på, at de efterfølgende har udtalt sig endog meget kategorisk om, hvorvidt forvaring var nødvendigt for af imødegå den fare, som en tiltalt frembød.²⁶

Ud fra en vurdering af at man ikke kan sige noget med sikkerhed om den foreliggende farlighed ud fra en psykiatrisk/psykologisk undersøgelse af den tiltalte, er domstolene gået over til, at farlighedskriteriet i højere grad er et spørgsmål om den tiltaltes tidligere og aktuelle kriminalitet. Professor Gorm Toftegaard Nielsen beskriver det således: ”Afgørelsen om forvaring bliver på denne måde ikke primært en dom over den tiltaltes farlighed bedømt ud fra psykiatriske eller psykologiske kriterier, men i nok så høj grad et spørgsmål, om en person, der flere gange tidligere har bragt sig i en situation, hvor det ikke er rimeligt, at samfundet skal bære risikoen for, at han forbryder sig igen ”²⁷

3.2.3. Nødvendighedsbetingelsen

Det tredje krav står i § 70, nr. 3 og går ud på, at domstolene skal foretage en vurdering af, om det er påkrævet at anvende forvaring i stedet for en tidsbestemt fængselsstraf. Denne betingelse bliver kaldt nødvendighedsbetingelsen.²⁸

Nødvendigheden af at idømme forvaring frem for en tidsbestemt fængselsstraf er afhængig af den fare, som tiltalte frembyder på tidspunktet for retssagen, ligesom retten skal vurdere, om denne farlighed også vil være til stede i fremtiden, på det tidspunkt hvor den tiltalte har afsonet den tidsbestemte fængselsstraf, som vedkommende alternativt står til at skulle idømmes.

I dette tilfælde er det oplagt, at jo længere tidsbestemt straf den tiltalte står til at skulle idømmes, jo større fare skal han samtidig frembyde for at kunne idømmes forvaring.²⁹ ”Retten skal ikke blot finde grundlag for at antage en nu foreliggende farlighed, men skal også kunne formode at det er en farlighed, der vil holde sig så længe, at en udmålt straf er utilstrækkelig.”³⁰

I forbindelse med nødvendighedsbetingelsen skal domstolene således vurdere to forhold: hvor farlig er den tiltalte nu og fremover, og er forvaring nødvendig for at imødegå denne farlighed. Domstolene vil ofte lægge betydelig vægt på den udarbejdede mentalerklæring med hensyn til, om den tiltaltes farlighed er tilstrækkelig til at idømme forvaring, men det er helt op til domstolene at træffe den endelige beslutning på baggrund ikke blot af mentalerklæringens, men også af andres vurderinger.³¹ Der er flere eksempler på, at domstolene er gået imod en klar anbefaling i mentalerklæringen.³²

Hvis den tiltalte står til at blive idømt fængsel på livstid, er det aldrig relevant at overveje, om den tiltalte skal idømmes forvaring, idet livstidsdommen altid vil indebære den længst tænkelige afsoningstid som straffelovens strengeste sanktion.³³

²⁵ Retslægerådets årsberetning for 1988, s. 137, linje 14-17.

²⁶ Utrykt dom fra Østre Landsret af 4. august 2004.

²⁷ Gorm Toftegaard Nielsen: Sanktionerne, s. 31, linje 11-17.

²⁸ Kommenteret straffelov almindelig del, 10. udgave s. 425.

²⁹ Vagn Greve: Straffene, s. 181

³⁰ Knud Waaben: Sanktionslæren, s. 144.

³¹ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 77 afsnit d.

³² Utrykt anke dom fra Østre Landsret af 27. september 1988.

³³ Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004, s. 92

3.3. Op til ændringen af straffeloven i 1997

Med lovændringen ønskede man fra politisk side, at opprioritere bekæmpelsen af alvorlige sædelighedsforbrydelser.

”Der er voksende enighed om, at personlighedsmæssige forstyrrelser og seksuelle afvigelser for så vidt angår seksualforbrydelser indgår som meget væsentlige faktorer i både førstegangskriminalitet og tilbagefald (recidiv) til lignende kriminalitet.

Et centralt element i indsatsen bør derfor være en øget behandlingsindsats over for personer, der begår seksualforbrydelser, for at forebygge denne særlige kriminalitet og påvirke allerede dømte personer til ikke at begå ny lignende kriminalitet.”³⁴

Man pegede på, at Anstalten ved Herstedvester havde erfaring med, at personer der var idømt en tidsbestemt straf modsatte sig den behandling som Anstalten fandt nødvendig for at imødegå risiko for recidiv. Disse personer blev som resultat af deres manglende samarbejdsvilje ikke prøveløsladt, men måtte afsone hele deres fængselsstraf. Dette resulterede i, at de på tidspunktet for deres løsladelse stadig frembød en ikke ubetydelig fare for recidiv.³⁵ For at imødegå denne risiko for recidiv, og for at undgå at være nødt til at skulle løslade indsatte, som man forventede ville gå ud og begå ny alvorlig sædelighedskriminalitet, mente politikerne, at det var på sin plads at udvide muligheden for at idømme forvaring til sædelighedsforbrydere. ”Ved denne tidsbestemte foranstaltning ligger tilskyndelsen til at lade sig behandle i, at behandling kan være en forudsætning for at opnå prøvedskrivning.”³⁶ Den behandling, der er tale om her, er ”individuel samtaleterapi, eventuelt suppleret med medicinsk, kønsdriftsdæmpende behandling eller medicinsk behandling af psykiske lidelser.”³⁷

Baggrunden for ønsket om at udvide forvaringsområdet skulle dog ikke alene findes i ønsket om at undgå at skulle løslade indsatte, som man stadig betragtede som farlige, men også i erfaringerne med anvendelsen af den kønsdriftsdæmpende behandling, som man tilbød de sædelighedsdømte. Erfaringerne havde nemlig vist meget gode resultater, hvorfor man altså reelt kunne tilbyde virksom behandling til disse sædelighedskriminelle. ”Siden 1989 har 23 personer, der er dømt for seksualforbrydelser, fået kønsdriftsdæmpende behandling og samtaleterapi på anstalten og fortsat denne behandling efter løsladelse. Selv om det har drejet sig om de mest farlige kriminelle, har de pågældende ikke på nuværende tidspunkt begået nye seksualforbrydelser.”³⁸

3.4. Straffeloven af 1997

På baggrund af ovenstående blev straffelovens § 70 ændret igen i 1997. Politikerne valgte at lade sædelighedsforbrydelserne udgå af den oprindelige paragraf, og i stedet for tilføjede man dem i et nyt stk. 2:

”§ 70. En person kan dømmes til forvaring, hvis

³⁴ LFF 1996-10-02 nr. 12., 3.5.1. Generelle synspunkter.

³⁵ LFF 1996-10-02 nr. 12., 3.5.2. Forvaring.

³⁶ LFF 1996-10-02 nr. 12., 3.5.2. Forvaring.

³⁷ LFF 1996-10-02 nr. 12., 3.3.2. Forvaring (Anstalten ved Herstedvester).

³⁸ LFF 1996-10-02 nr. 12., 3.3.2. Forvaring (Anstalten ved Herstedvester).

- 1) han findes skyldig i drab, røveri, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art eller brandstiftelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser, og
- 2) det efter karakteren af det begåede forhold og oplysningerne om hans person, herunder navnlig om tidligere kriminalitet, må antages, at han frembyder nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed, og
- 3) anvendelse af forvaring i stedet for fængsel findes påkrævet for at forebygge denne fare.

Stk. 2. En person kan endvidere dømmes til forvaring, hvis

- 1) han findes skyldig i voldtægt eller anden alvorlig seksualforbrydelse eller i forsøg herpå, og
- 2) det efter karakteren af det begåede forhold og oplysningerne om hans person, herunder om tidligere kriminalitet, må antages, at han frembyder væsentlig fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed, og
- 3) anvendelse af forvaring i stedet for fængsel findes påkrævet for at forebygge denne fare.”³⁹

Ved indsættelsen af stk. 2 ønskede man at mindske kravene til anvendelse af forvaring, om end der stadig er stor overensstemmelse mellem paragraffens to stykker.⁴⁰ ”I forslaget blev det anslået, at antallet af forvaringsdomme ville stige fra 2-3 årligt til det dobbelte.”^{41 42}

§ 70, stk. 2 er bygget op på samme måde som stk. 1. Det er de samme 3 betingelser, der alle skal være opfyldt for at kunne idømme forvaring. Der er dog enkelte forskelle, som jeg i det følgende vil komme ind på.

3.4.1. Kriminalitetskravet

Det eneste der skete med kriminalitetskravet var, at man flyttede de kriminelle handlinger, der har med seksualforbrydelser at gøre fra den oprindelige paragraf og placerede dem i deres eget stykke. Ordet sædelighedsforbrydelse er skiftet ud med seksualforbrydelse, men dette er ikke tiltænkt nogen indholdsmæssig forskel, da de to ord bruges som fuldstændige synonymmer. Der er altså ikke sket nogen ændring i forhold til hvilke typer af kriminalitet, der kan resultere i en forvaringsdom. Der er heller ikke ændret noget ved den usikkerhed, der hersker om, hvor grænsen går imellem seksualforbrydelser og alvorlige seksualforbrydelser.

Det forhold at seksualforbrydelser optræder selvstændigt i § 70, stk. 2 fremhæver dog disse i forhold til de øvrige kriminalitetstyper i paragraffens stk. 1, og er dermed med til at sende et signal om, at lovgiver særligt ønsker, at domstolene har fokus på disse. Det kan vel heller ikke afvises, at lovgiver har haft ønske om at sende et signal til befolkningen om handlekraft i forhold til en bestemt type kriminalitet, som af mange anses for at være særligt afskyelig.

³⁹ [L 1997-04-15 nr. 274](#)

⁴⁰ LFF 1996-10-02 nr. 12., 3.5.2. Forvaring.

⁴¹ Gorm Toftegaard Nielsen: Sanktionerne, s. 32.

⁴² LFF 1996-10-02 nr. 12. Bemærkninger til lovforslagets nr. 8 og 9.

3.4.2. Farlighedskriteriet

Ved farlighedskriteriet i stk. 2, nr. 2 er ordet ”navnlig” udgået, og man har udskiftet ordet ”nærliggende” fare med ”væsentlig” fare.

Det at ordet ”navnlig” bliver udeladt i forbindelse med oplysningerne om den tiltaltes tidligere kriminalitet må betyde, at der ikke længere skal lægges helt så meget vægt på denne.⁴³ Sådan som praksis var inden lovændringen i 1997 kom forvaring først på tale ved gerningsmandens tredje dom, altså ved et dokumenteret recidivmønster. Det ville man gøre op med, sådan at man kunne idømme en gerningsmand forvaring allerede ved den anden dom, hvis ”grovheden af den seneste seksualforbrydelse eller antallet af forhold under denne straffesag sammenholdt med oplysninger om tiltaltes aktuelle farlighed taler for en tidsubestemt foranstaltning (...).”⁴⁴ Man ville endda gå så langt, at det ikke skulle ”være udelukket at idømme forvaring allerede første gang en person tiltales for grove seksualforbrydelser, hvis der efter oplysningerne om tiltaltes person er betydelig risiko for gentagelse, som bør forhindres.”⁴⁵ Det var altså lovgivers intention, at der skulle lægges mere vægt på tiltaltes aktuelle kriminalitet og person og mindre vægt på tiltaltes tidligere, ligeartede kriminalitet.

Det at man udskiftede ordet ”nærliggende” fare med ”væsentlig” fare skal også fortolkes som en lempelse i forhold til at kunne idømme forvaring, da man forudsætter ”at en »væsentlig fare« ikke altid vil være »nærliggende«, mens en »nærliggende fare« altid forudsættes at være »væsentlig«.”⁴⁶ Man siger altså, at en nærliggende fare altid vil være indeholdt i en væsentlig fare, men at en væsentlig fare ikke altid behøver at være nærliggende.

3.4.3. Nødvendighedsbetingelsen

Der er ikke blevet ændret noget i forhold til nødvendighedsbetingelsen.

3.5. Retspraksis og litteratur

Der er en del steder i § 70, hvor lovgivningen overlader et vist skøn til domstolene. Det er altså også i forbindelse med forvaring overladt til domstolene at udfylde, hvordan bestemmelsen skal fortolkes.

3.5.1. Generelt

Det er klart, at domstolene vil lægge vægt på, at forvaringssanktionen som en tidsubestemt sanktion lægger et stort mentalt pres på den dømte, da han ikke ved, hvornår han kan forvente lempelser i sanktionen, og hvornår han kan forvente at blive prøvedskrevet. Kravet om at forholde sig til behandlingstilbud i forbindelse med lempelser pålægger også den dømte en yderligere belastning.⁴⁷ Det var en af grundene til, at man i 1973 valgte at begrænse brugen af tidsubestemte sanktioner væsentligt. Domstolene har derfor også valgt at indfortolke en vis tilbageholdenhed i forhold til anvendelse af forvaring i de sager, hvor kravene måske nok formelt er opfyldt, men hvor der er

⁴³ Kommenteret straffelov almindelig del, 10. udgave s. 428.

⁴⁴ LFF 1996-10-02 nr. 12. Bemærkninger til lovforslagets nr. 8 og 9.

⁴⁵ LFF 1996-10-02 nr. 12. Bemærkninger til lovforslagets nr. 8 og 9.

⁴⁶ LFF 1996-10-02 nr. 12. Bemærkninger til lovforslagets nr. 8 og 9.

⁴⁷ LFF 1996-10-02 nr. 12., 3.5.2. Forvaring.

momenter, der taler imod benyttelse af forvaring. Eksempler på sådanne momenter kan være, at den tiltalte er ung eller umoden.⁴⁸

Domstolene har også valgt at indfortolke proportionalitetsprincippet, idet Højesteret i en dissens anførte, at man ikke kunne idømme forvaring, når alternativet kun var 1 år og 6 måneders fængsel.⁴⁹ Højesterets flertal valgte at anvende forvaring i den pågældende sag, men dissensen viser, at Højesteret realitetsovervejer en vis nedre grænse for forvaring, som altså ligger under den aktuelle dom på 1 år og 6 måneders fængsel. Der indgår altså ”en nedre grænse i den forstand, at forvaring ikke må være uproportional i forhold til den aktuelle kriminalitet. Hvis den aktuelle kriminalitet kun ville udløse en straf på nogle måneders fængsel, kan forvaring ikke anvendes (...).”⁵⁰ Som i al anden grænsedragning er det svært at identificere den nøjagtige skillelinje mellem tidsbestemt, korterevarende straf og forvaring. Hvornår er en kriminel handling, der opfylder kriminalitetskravet, ikke alvorlig nok til at forvaring kan idømmes? Dette spørgsmål er endnu ikke afklaret.

3.5.2. *Kriminalitetskravet*

Efter indførelsen af forvaringsbestemmelsen i 1973 blev domstolene relativt hurtigt stillet over for at skulle tage stilling til, hvornår kriminalitetskravet var opfyldt i forhold til de alvorlige voldsforbrydelser. Østre Landsret fandt i 1975, at gerningsmanden kun kunne idømmes en tidsbestemt straf efter straffelovens § 244 om simpel vold, og at der derfor ikke var grundlag for at idømme forvaring.⁵¹ Landsretten mente altså ikke, at simpel vold var nok til, at kriminalitetskravet om alvorlig voldsforbrydelse var opfyldt, og da slet ikke når det i samme sag også var blevet slået fast, at der skulle ske strafnedsættelse efter straffelovens § 85. Domstolene har dog fundet, at simpel vold kombineret med trusler var nok til at opfylde kriminalitetskravet og dermed idømme forvaring.⁵²

Der tegner sig et billede af, at gerningsmanden, hvis han kendes skyldig i vold efter straffelovens § 245 (grov vold), hvor der er anvendt et våben, vil kunne idømmes forvaring og opfylde kriminalitetskravet, da kriminaliteten ud fra en sproglig fortolkning altid falder ind under kriminalitetskravet.⁵³ Selv hvis der kun er tale om et overfladisk stiksår, opfylder denne type kriminalitet kriminalitetskravet.⁵⁴

Fastlæggelsen af grænsen for, hvornår kriminalitetskravet er opfyldt i forbindelse med alvorlige seksualforbrydelser, afhænger af hvad der står i forarbejderne. Da Straffelovrådet i betænkningen fra 1972 udtalte, at bestemmelsen ”efter omstændighederne kunne fortolkes således, at bestemmelsen omfatter visse andre sædelighedsforbrydelser end dem, der indebærer legemsangreb o. l.”⁵⁵ må det forstås sådan, at alle seksualforbrydelser der indebærer legemsangreb opfylder kriminalitetskravet. Domstolene har ikke udtrykkeligt taget stilling i mere end en enkelt sag.⁵⁶ I den sag drejede det sig om en tiltalt, der var anklaget for ”at have lokket en 5-årig pige ind i sin bil, hvor

⁴⁸ U.1996.103/2H

⁴⁹ U.2007.2399H

⁵⁰ Kommenteret straffelov almindelige del, s. 427.

⁵¹ U 1975.1140 Ø.

⁵² U 1991.570 H

⁵³ Kommenteret straffelov almindelige del, s. 425.

⁵⁴ U 2007.2399 H.

⁵⁵ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 77 afsnit d.

⁵⁶ U 2010.299 Ø.

han klædte hende af og befølte hende på kroppen og i skridtet og i tilknytning hertil forsøgte at føre en finger op i hendes skede.”⁵⁷ Østre Landsret kom i denne sag frem til, at der var tale om en alvorlig seksualforbrydelse, der både indeholdt et legemsangreb og en seksuel handling, hvilket de fleste nok vil være enige i. Der er således næppe i denne sag udfordret nogen grænse for kriminalitetskravet i forvaringsbestemmelsen.

3.5.3. Farlighedskriteriet

Først vil jeg analysere, hvordan farlighedskriteriet bruges generelt (både § 70, stk. 1 og stk. 2), og derefter vil jeg analysere, hvordan anvendelsen af farlighedskriteriet bruges ved seksualforbrydelserne, idet der her kan konstateres en forskellighed (§ 70, stk. 2).

Når domstolene skal tage stilling til farlighedskriteriet, skal der foretages to vurderinger. Den første vurdering går på, om den tiltalte er farlig. Hvis retten kan svare bekræftende på dette ved at se på den tiltaltes aktuelle kriminalitet og oplysningerne om hans person, herunder hans tidligere kriminalitet, skal retten vurdere, om den fare, som den tiltalte frembyder, retter sig imod andres liv, legeme, helbred eller frihed.

Det at faren skal være nærliggende er forbundet med en vis tvivl, da det ikke er muligt at sætte nogen fast grænse op for, hvornår faren opfylder dette kriterium. Det er derfor ikke sjældent at en tiltalt bliver idømt forvaring i en instans for så senere at blive idømt en tidsbestemt straf i en højere instans eller omvendt.⁵⁸

3.5.3.1. Faren

Som sagt skal vurderingen af faren, som den tiltalte frembyder, vurderes ud fra aktuel kriminalitet og oplysningerne om tiltaltes person, blandt andet hans tidligere kriminalitet. Faren er dermed ikke bundet op på tilstedeværelsen af en psykisk afvigelse, da det jo netop var det man gik væk fra med straffelovsændringen i 1973. I praksis må det dog siges, at de gerningsmænd, der normalt bliver idømt sanktionen forvaring, er omfattet af straffelovens § 69 og dermed må de betragtes som psykisk afvigende. Sådan som bestemmelsen er formuleret, er oplysningerne om gerningsmandens tidligere kriminalitet en del af det, der skal lægges vægt på, når man ser på oplysninger om hans person. Det vil normalt betyde, at forudsigelsen af farligheden bedømmes ud fra en kombination af oplysninger om ”nuværende og tidligere kriminalitet og oplysninger om alvorlige karaktermæssige defekter.”⁵⁹ Det er dog ikke nødvendigt, at alle tre elementer er tilstede i lige stor udstrækning. Således dømte Højesteret den tiltalte til forvaring i en sag, hvor tiltaltes tidligere kriminalitet ikke indikerede nogen overbevisende fare. Højesteret anførte: ”Idet betingelserne efter straffelovens § 70, jfr. lov nr. 268 af 26. juni 1975, under hensyn til kriminalitetens meget grove beskaffenhed og de foreliggende lægeerklæringer om tiltaltes farlighed findes at være opfyldt (...)”⁶⁰. Det kan således antages, at oplysninger om den tiltaltes karaktermæssige defekter kan være af en sådan alvor kombineret med meget grov kriminalitet, at disse overskygger vurderingen af tiltaltes tidligere kriminalitet.

⁵⁷ Kommenteret straffelov almindelige del, s. 427.

⁵⁸ U 1973.811 H, U 2003.818 H og U 2005.639 H.

⁵⁹ Kommenteret straffelov almindelige del, s. 426.

⁶⁰ U 1976.93 H.

3.5.3.2. Hvad retter faren sig imod?

Det er ikke svært at forstå, hvad der menes med liv i denne situation. En almindelig sproglig fortolkning fastsætter naturligt indholdet af denne bestemmelse. Det er sikkert også derfor, at Straffelovrådet ikke har skrevet noget i forarbejderne⁶¹ om, hvordan det skal fortolkes. Legeme og frihed er også umiddelbart til at forstå, men her har Straffelovrådet ment, at der skulle bruges en udvidende fortolkning. Straffelovrådet udtalte således at ”ordet »legeme« efter omstændighederne kunne fortolkes således, at bestemmelsen omfatter visse andre sædelighedsforbrydelser end dem, der indebærer legemsangreb o. l.; også brandstiftelse, sprængning og røveri, der rummer fare for enkeltpersoner, kan være omfattet af bestemmelsen om fare for andres »legeme«. Ligeledes må ordet »frihed« kunne fortolkes således, at der herved sigtes til andre krænkelser end den af § 261 omfattede frihedsberøvelse.”⁶²

Det er straks lidt mere uklart, hvordan ordet helbred skal forstås, og her har Straffelovrådet ikke givet særlig mange fortolkningsbidrag. Straffelovrådet udtaler, at fare for trusler eller andre personlige forulempelser af psykologisk eller fredsforstyrrende karakter almindeligvis ikke er nok til at blive betragtet som fare for helbredet, men hvis der er tale om psykisk tortur, hvor der er fare for egentlig psykisk invalidering, må det betragtes som omfattet af udtrykket helbred.⁶³ Det er klart, at trusler, hvis de forventes realiseret, giver mulighed for at benytte forvaring.⁶⁴

Det at faren skal være rettet mod andres liv, legeme, helbred og frihed indebærer også, at faren skal være af en mere generel karakter. Herved menes, at faren skal rette sig mod en bredere kreds af personer og ikke alene en mere snæver kreds af personer, som gerningsmanden har en relation til. I U 2012.998 V og U 2013.91 V blev de tiltalte idømt forvaring i byretten, men da sagerne kom for Landsretten, ændrede Vestre Landsret dommene til henholdsvis fængsel i 11 og 12 år. Vestre Landsret henviste til, at da overgrebene ikke var ”begået mod tilfældige, tiltalte ubekendte personer”⁶⁵ var den fare, de tiltalte frembød, ikke af en mere generel karakter. Gerningsmændene blev begge i byretten idømt forvaring for incest efter § 70, stk. 2, og det kan altså ikke umiddelbart udledes, at de anførte domme ligeledes vil være fortolkningsbidrag til forståelsen af farlighedskriteriet i § 70, stk. 1. Da farlighedskriteriet imidlertid i forbindelse med lovændringen i 1997 netop var blevet lempet for forbrydelser i medfør af § 70, stk. 2, jf. afsnit 3.4.2, og da gerningsmændene ikke opfyldte kriteriet her, så er det nærliggende at antage, at de heller ikke ville opfylde farlighedskriteriet i § 70, stk. 1. Den anførte domspraksis vil således også kunne anføres som fortolkningsbidrag til farlighedskriteriet i paragraffens stk. 1.

Farer, der ikke er omfattet af farlighedskriteriet ifølge Straffelovrådet, er fare ”for økonomiske krænkelser (herunder hærværk og andre fysiske angreb på fast ejendom eller løsøre). Det samme gælder fare for trusler eller andre personlige forulempelser af psykologisk eller fredsforstyrrende karakter, blufærdighedskrænkelser i form af ekshibitionisme, beluring eller krænkelser i ord eller skrift, samt pengefalsk, dokumentfalsk og i øvrigt krænkelser af offentligretlige eller almene interesser.”⁶⁶

⁶¹ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972.

⁶² Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 77.

⁶³ U 1975.558 H og Kommenteret straffelov almindelige del, s. 425.

⁶⁴ U 1976.827 H.

⁶⁵ Kommenteret straffelov almindelige del, s. 427-428.

⁶⁶ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 77.

3.5.3.3. Farlighedskriteriet for seksualforbrydelser

Som tidligere beskrevet så er kravene til at idømme forvaring ved seksualforbrydelser blevet lempet ved ændringen af straffeloven i 1997. Derfor skal der blandt andet ikke længere lægges helt så meget vægt på den tiltaltes tidligere kriminalitet, og man åbnede op for, at man kunne idømme forvaring tidligere, end man havde gjort før. Før lovændringen i 1997 var normen, at man tidligst blev dømt til forvaring tredje gang man blev dømt for en kriminel handling, der var omfattet af kriminalitetskravet. Vestre Landsret skulle i 2001⁶⁷ tage stilling til en sag, hvor den tiltalte var anklaget for at have anden kønslig omgængelse end samleje i en periode på 3 år med en dreng på 11 år og en dreng på 4 år. Den tiltalte var i 1993 dømt for det samme mod sine to døtre, der på det tidspunkt var 5 og 8 år, og ellers var han ikke tidligere straffet. Både byretten og landsretten fandt, at det var nødvendigt at idømme forvaring på grund af alvoren af den aktuelle kriminalitet og de lægelige oplysninger om tiltaltes personlighed. I denne sag blev det anført, at ”Et flertal i Retslægerådet udtalte, at T [tiltalte] frembød en så nærliggende fare for andres liv mv., at anvendelse af forvaring skønnedes nødvendig til forebyggelse heraf. Ét medlem af rådet udtalte, at selv om T [tiltalte] kunne frembyde en nærliggende fare for andres liv mv., var det efter denne voterendes vurdering ikke nødvendigt at anvende forvaring til forebyggelse heraf.”⁶⁸ Inden lovændringen i 1997 havde det været usandsynligt, at denne sag var endt med en forvaringsdom, idet den tiltalte kun var straffet en gang tidligere for ligeartet kriminalitet, men også fordi Retslægerådet ikke kom med entydig udtalelse, hvor de anbefalede at anvende forvaring.

I 2001 skulle Retten i Aarhus⁶⁹ vurdere en sag, hvor den tiltalte var anklaget for at have frihedsberøvet en 15-årig pige i mere end to døgn og voldtaget hende mindst tre gange. Den tiltalte ”var tidligere dømt flere gange for henholdsvis vold, røveri og berigelseskriminalitet.”⁷⁰ Inden lovændringen havde det næppe været muligt, at denne tiltalte ville være blevet idømt forvaring, da han, på trods af tidligere personfarlig kriminalitet, ikke havde begået nogen seksualforbrydelser før. Retten i Aarhus endte med at fastslå, at tiltalte: ”på baggrund af de særdeles grove seksuelle overgreb og de lægelige oplysninger om T [tiltalte], frembød en så væsentlig fare for andres liv mv., at anvendelse af forvaring var påkrævet for at forebygge denne fare.”⁷¹ I 2004 afgjorde Østre Landsret⁷² en sag, hvor den tiltalte var anklaget for to tilfælde af anden kønslig omgængelse end samleje med to piger på henholdsvis 9 og 12 år. I denne sag var tiltalte heller ikke straffet for ligeartet kriminalitet før, men havde domme for blandt andet røveri, forsøg på ulovlig tvang, grov vold og overtrædelse af straffelovens § 123. I den utrykte dom fra Retten i Århus af 8. februar 2001 udtalte Retslægerådet, ”at rådet på baggrund af Ts personlighed og tidligere impulsive adfærd ikke kunne afvise, at T udgjorde en så nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed, at anvendelse af forvaring kunne komme på tale med henblik på at forebygge denne fare.”⁷³ I modsætning til i 2001⁷⁴ udtalte Retslægerådet sig i denne sag meget klart om den tiltaltes farlighed. ”Retslægerådet udtalte, at der måtte antages at bestå en endog nærliggende og vedvarende risiko for

⁶⁷ Utrykt anke-dom fra Vestre Landsret af 20. august 2001.

⁶⁸ Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004, s. 103.

⁶⁹ Utrykt dom fra Retten i Århus af 8. februar 2001.

⁷⁰ Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004, s. 103.

⁷¹ Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004, s. 103.

⁷² Utrykt dom fra Østre Landsret af 4. august 2004.

⁷³ Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004, s. 103.

⁷⁴ Utrykt dom fra Retten i Århus af 8. februar 2001.

andre menneskers liv, legeme og helbred".⁷⁵ "Landsretten fandt det påkrævet for at forebygge væsentlig fare af den nævnte karakter at anvende forvaring i stedet for fængselsstraf."⁷⁶

3.5.4. Nødvendighedsbetingelsen

Som tidligere beskrevet skal domstolene foretage en vurdering af, om det er nødvendigt for at forebygge den farlighed, som den tiltalte frembyder, at idømme forvaring.

Der er enighed om, at forvaring ikke finder anvendelse, når den forskyldte straf er fængsel på livstid. Højesteret udtalte således, at "Da tiltalte findes at burde straffes med fængsel på livstid, findes anvendelse af forvaring i stedet for fængsel ikke påkrævet for at forebygge den fra tiltalte udgående fare, jf. straffelovens § 70, nr. 3."⁷⁷ Også i de tilfælde hvor Retslægerådet anbefalede forvaring, valgte domstolene at idømme den tiltalte fængsel på livstid. Vestre Landsret udtalte: "Uanset at anbringelse i forvaring er anbefalet i de lægelige erklæringer, findes tiltalte under hensyn til drabsforholdets grovhed at burde straffes med fængsel på livstid."⁷⁸ Højesteret stadfæstede Landsrettens dom. Der er således en klar øvre grænse for forvaring, idet forvaring ikke kommer på tale for forhold, hvor der kan idømmes livstid.

Det er således en udfordring for domstolene i forbindelse med nødvendighedsbetingelsen at fastslå en øvre grænse for anvendelsen af forvaring mere præcist end ved dom til livstid. Denne øvre grænse må konkret bero på en afvejning af, om den farlighed, som den tiltalte frembyder, kan forebygges tilstrækkeligt med en lang tidsbestemt fængselsstraf, eller om det er nødvendigt at idømme den tiltalte forvaring. Under alle omstændigheder skal domstolene tage stilling til spørgsmålet om farlighedens eventuelle aftagen over tid og sammenligne denne vurdering med niveauet for den konkrete udmålte tidsbestemte straf. Domstolene skal således både tage stilling til, om domfældte fortsat vil være farlig på tidspunktet for endt afsoning i situationen med en tidsbestemt straf, og om domfældte i givet fald vil blive vurderet ikke-farlig tidligere end det tidspunkt, hvor han ville være blevet løsladt efter en tidsbestemt straf. Det pønale element af straffen spiller således ind i afvejningen af den øvre grænse for anvendelsen af forvaring sammen med vurderingen af den forventede farlighed på løsladelsestidspunktet.

Ifølge anklagemyndigheden bør man ikke anmode domstolene om at idømme en tiltalt forvaring, hvis det vurderes, at hans kriminalitet udløser en tidsbestemt straf på fængsel i 14-16 år. På den anden side bør man stille efter at få den tiltalte idømt forvaring, hvis den tidsbestemte straf forventes at blive fængsel i 10-12 år.⁷⁹

Man har altså fra anklagemyndighedens side sidestillet den øvre grænse for sanktionen forvaring med straffe på 12-14 års fængsel. Dette er dog blot en retningslinje, som selvfølgelig kan fraviges, hvis der er forhold, der taler for det. Domstolene er da heller ikke altid enige. I U.1992.849 H udtaler Højesteret: "Under hensyn til størrelsen af den straf, der udmåles ved en kriminalitet som den foreliggende, findes anvendelse af forvaring i stedet for fængsel upåkrævet for at forebygge

⁷⁵ Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004, s. 106.

⁷⁶ Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004, s. 107.

⁷⁷ U.1984.966/2 H.

⁷⁸ U.1991.128 H.

⁷⁹ Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004, s. 98-99.

nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed. ”⁸⁰ Højesteret endte med at idømme 9 års fængsel. Denne dom er dog enkeltstående og bør næppe tillægges præjudikatsværdi.

Der er eksempler på, at domstolene har ikendt endnu kortere frihedsstraffe, og i en enkelt sag blev tiltalte idømt 4 års fængsel, hvor Retslægerådet ellers havde udtalt, at det ikke kunne afvises, at den tiltalte frembød en sådan fare som omhandlet i straffelovens § 70.⁸¹

Man må således gå ud fra, at den øvre grænse for anvendelsen af forvaring almindeligvis ligger mellem fængsel i 12 – 14 år, men at sagerne kan være så specielle, at domstolene vælger en kortere frihedsstraf på grund af kriminalitetens art sammenholdt med den konkrete farligheds karakter.

3.6. Hvordan afsoner de forvaringsdømte?

Det er en normal del af enhver strafafsoning, at der i løbet af afsoningen gradvist tildeles flere og mere vidtrækkende frihedsgoder. Dette gælder også for de forvarede.⁸²

Formålet med disse frihedsgoder er, at den forvarede beholder sin kontakt til omverden og sin familie og venner for derigennem at sikre, at udslusningen og rehabiliteringen går så smertefrit som muligt. Der er således et vist nytteperspektiv set fra samfundets side i forhold til at forhindre ny kriminalitet, men frihedsgoderne indeholder også et syn på indsatte, der er præget af en humanistisk tradition.

3.6.1. Hvordan er frihedsgoderne reguleret?

”Denne kontakt til omverden opretholdes via en række af udgangsmuligheder efter udgangsbekendtgørelsens § 31 (særlige formål), § 40 (lejlighedsvis udgang), § 38, jf. § 35 (regelmæssig udgang), § 44 (frigang til uddannelse og arbejde) og § 50 (udstationering). ”⁸³

For indsatte, der har fået en tidsbestemt straf, er der visse tidsmæssige betingelser, der skal være opfyldt, inden de kan påbegynde et udgangsforløb. For forvaringsdømte er det fastsat i udgangsbekendtgørelsens § 24, stk. 1, nr. 4, at de skal have afsonet 2 år, inden de kan begynde at få udgange. Dette gælder dog ikke for udgangene med særligt formål efter udgangsbekendtgørelsens § 31. Disse kan kun anvendes til formål, som eksempelvis begravelse af nærtstående personer og at besøge nærtstående personer, der er alvorligt syge. Disse formål kan i sagens natur ikke udskydes, og tidsmæssige betingelser for opnåelse af disse udgange savner mening, og en eventuel risiko for misbrug imødegås typisk ved ledsagelse af den forvarede.

Den institution, som den forvarede afsoner i, skal vurdere, om den forvarede kan begynde at få udgange, efter at han har været forvaret i 2 år. Det er altid en konkret og individuel vurdering, hvor fængslet skal vurdere misbrugsrisikoen og tage momenter som hensynet til retshåndhævelsen med i overvejelserne.⁸⁴ Det er også altid en afvejning af på den ene side formålet med udgangen og på den anden side risikoen for misbrug. Institutionens vurdering af misbrugsrisikoen, formålet med

⁸⁰ U.1992.849 H.

⁸¹ Anklagemyndighedens årsberetning 1995, s. 23-24.

⁸² Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004, s. 108 og Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 4.

⁸³ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen heraf, s. 4.

⁸⁴ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 5.

udgangen og hensynet til retshåndhævelsen danner baggrund for en indstilling til Direktoratet for Kriminalforsorgen, der tager stilling i sagen.

For en forvaret vil ”Et typisk og uproblematisk afsoningsforløb [...] kort skitseret se således ud:

Påbegyndelse af enkeltstående ledsagede udgange med senere overgang til regelmæssig ledsaget udgang hver anden måned. Herefter overgang til ledsaget udgang hver måned og efterfølgende overgang til uledsaget månedlig dagudgang, hvorefter den pågældende gradvist overgår til almindelig regelmæssig weekendudgang hver tredje uge. Efter et længerevarende uledsaget udgangsforløb kan det eventuelt komme på tale, at den forvarede får tilladelse til frigang til arbejde eller uddannelse. I den sidste del af afsoningen kan der ske udstationering til en af Kriminalforsorgens pensioner, og der sker ofte udstationering af den forvarede til eget hjem, inden en prøveudskrivning finder sted.”⁸⁵

Jeg vil nu kort gennemgå de forskellige paragraffer, hvor de relevante frihedsgoder er reguleret, for at fortælle hvornår og hvordan de forskellige frihedsgoder anvendes. Alle de frihedsgoder jeg beskriver (undtagen prøveudskrivning og udskrivning fra forvaring), vil også kunne opnås af indsatte, der har fået en tidsbestemt fængselsstraf eller fængsel på livstid. Jeg vil dog ikke her komme ind på forholdene for disse afsonere, men alene forholde mig til frihedsgoder for de forvaringsdømte.

3.6.1.2. Udgangsbekendtgørelsen § 31 – Særlige formål

Den første frihedsgode en forvaringsdømt vil kunne opnå er udgang til særligt formål efter udgangsbekendtgørelsens § 31. Det drejer sig for eksempel om udgang til nærtståendes begravelse eller alvorlig sygdom i familien. Paragraffen er bygget sådan op, at den udtømmende tager stilling til de tilfælde, hvor den frihedsberøvede ekstraordinært kan komme på udgang fra fængslet. I stk. 1 er de tungest vejende grunde, og i stk. 2 er de grunde, der nok er vigtige, men ikke helt så uomgæelige som grundene i stk. 1.

En udgang efter denne paragraf er således ikke en del af et udgangsforløb, og vil ikke betyde start af drøftelser om yderligere frihedsgoder eller påbegyndelse af et egentligt udgangsforløb. Ved en senere stillingtagen til påbegyndelse af et udgangsforløb vil en vel gennemført § 31-udgang dog kunne påvirke misbrugsvurderingen positivt. Da alle formålene i denne paragraf er meget tungtvejende og uopsættelige, vil man gå ret langt fra Kriminalforsorgens side for at muliggøre, at den forvarede kan få udgang til disse formål. Det betyder, at misbrugsrisikoen og hensynet til retshåndhævelsen vil blive søgt opvejet blandt andet ved ledsagelse af den indsatte med så mange fængselsbetjente, som det findes nødvendigt. Hvis Kriminalforsorgen finder, at det er nødvendigt at benytte håndjern eller transportbælte for at forhindre misbrug af udgangen er dette også en mulighed.

3.6.1.3. Udgangsbekendtgørelsen § 40 – Lejlighedsvis udgange

Det næste frihedsgode en forvaringsdømt typisk vil kunne opnå er de lejlighedsvis udgange, altså udgange der gives så sjældent, at de ikke endnu betegner et regelmæssigt udgangsforløb og typisk foretages en evaluering af udgangen efter tilbagekomst, og der foretages en vurdering af

⁸⁵ Direktoratet for Kriminalforsorgen: Forvaring og udstrækningen her af, s. 5.

misbrugsrisikoen efter hver udgang med henblik på eventuelle kommende udgange. Det er en måde hvorpå Kriminalforsorgen kan afprøve, om den forvarede er klar til at påbegynde et egentligt udgangsforløb.

Udgangen bruges oftest til at besøge familie eller venner og dermed bevare denne forbindelse, men for de forvaringsdømte, der ikke har familie eller venner eller ikke har kontakt til dem, er der mulighed for, at de kan få udgang til et såkaldt kulturelt formål. Formålet med disse udgange er i høj grad at give den forvarede mulighed for luftforandring og adspredelse i afsoningen, ligesom formålet er at bevare en fornemmelse for det omkringliggende samfund for de langvarigt frihedsberøvede, så de ikke ved endt afsoning er helt uden føling med omverden. Disse udgange vil typisk også være ledsagede, men da formålet ikke har samme pressende art som i § 31, vil man være mindre tilbøjelig til at give disse udgange, hvis misbrugsrisikoen vurderes at være høj. Afvejningen af misbrugsrisiko over for udgangens formål falder her ud til den forvaredes ulempe.

3.6.1.4. Udgangsbekendtgørelsen § 38 jf. § 35 – Regelmæssige udgange

Når den forvarede har vist, at han kan afvikle de enkeltstående, ledsagede udgange uden misbrug, kan det overvejes at starte et egentligt udgangsforløb. Her vil forløbet typisk være præget af faste kadencer, startende med udgange hver anden måned, senere hver måned for at ende med uledsagede udgange hver 3. uge. Udviklingen i frihedsgodet går således både over tid og fra ledsaget til uledsaget udgang. Der er ingen faste regler for, hvor mange ledsagede udgange den indsatte skal have gennemført uden misbrug, før han kan få tilladelse til uledsagede udgange, ligesom der heller ikke er et antal ledsagede udgange, der giver en ret til at begynde på uledsagede udgange. Der skal hele tiden konkret foretages en vurdering af risikoen for misbrug på baggrund af de oplysninger der foreligger om den forvaredes forhold. I tilfælde af misbrug af udgang, for eksempel for sen tilbagekomst eller tilbagekomst i påvirket tilstand, er der mulighed for at sætte nye vilkår på kommende udgange, konvertere allerede bevilgede udgange til ledsagede udgange eller helt tage dem fra den forvarede.⁸⁶ Det er klart, at misbrug af udgange forsinker den forvaredes mulighed for at opnå yderligere frihedsgoder.

3.6.1.5. Straffuldbyrdsloven § 24, jf. § 22, stk. 3-6 og § 25, stk. 2-4 og 6 – Overførsel til åbent fængsel

Alle forvaringsdømte begynder deres afsoning i lukket fængsel, og langt størstedelen begynder deres afsoning på Anstalten ved Herstedvester, der er Kriminalforsorgens institution for indsatte med behov for særlig psykiatrisk eller psykologisk hjælp eller behandling. Overførsel til åbent fængsel vil altid være en forøgelse af den forvaredes frihed, idet friheden til fællesskab med andre indsatte og til at bevæge sig rundt naturligt er større her. I praksis er der dog ikke så mange af de forvarede, der bliver overført til åbent fængsel, da de typisk er klar til endnu større frihed i deres afsoning, når de er nået så langt, at overførsel fra lukket fængsel til åbent kan komme på tale. Mange forvarede er også så personlighedsmæssigt specielle, at de vil have svært ved at indgå i det fællesskab med andre indsatte, der praktiseres i åbne fængsler. Derfor vil deres forløb oftest afvente overførsel til pension som næste trin, da de forvarede bedre huses her end i et åbent fængsel.

⁸⁶ Straffuldbyrdsloven § 49.

3.6.1.6. Udgangsbekendtgørelsen § 44 – Frigang

Når den forvarede er kommet så langt i sin afsoning, at han gennem en længere periode har afviklet regelmæssige uledsagede udgange, er der mulighed for, at han kan begynde at arbejde uden for fængslet eller begynde på en uddannelse uden for fængslet. Denne type udgang kaldes frigang. Hvis en forvaringsdømt går frigang foregår det sådan, at han opholder sig i fængslet i sin fritid, men har lov til at forlade fængslet for at gå på arbejde eller til uddannelse. Der er for indsatte med tidsbestemte domme fastsat nogle tidsmæssige betingelser for dette frihedsgode, men disse kan af åbenbare årsager ikke anvendes for forvarede. Det er da også her en helt individuel og konkret vurdering af den forvaredes forhold, der afgør, hvornår frigang kan komme på tale.

3.6.1.7. Udgangsbekendtgørelsen § 50 – Udstationering til pension

Udstationering sker typisk til en af Kriminalforsorgens pensioner, men kan også ske til institutioner uden for Kriminalforsorgen. Den forvarede flytter ind på pensionen og forlader dermed fængslet. Der er dog fortsat tale om afsoning, og den forvarede undergives pensionens husorden og øvrige vilkår, som er fastsat for udstationeringen. I den første tid på pensionen afsoner den forvarede således typisk på fængselsvilkår, der typisk indebærer ophold på pensionen i fritiden, for så senere at overgå til pensionsvilkår, hvor den udstationerede typisk har større råderet over fritiden. Udstationering til pension er en af de sidste skridt, inden den forvarede kan blive prøveudskrevet eller helt udskrevet fra forvaring.

3.6.1.8. Udgangsbekendtgørelsen § 55 eller § 56 – Udstationering til egen bopæl med fodlænke

Indholdet af denne bestemmelse giver sig selv, men er en ny foranstaltning, hvor fodlænke (eller Intensiv Overvågning) er indført som sikkerhed for, at udstationeringen ikke misbruges. Hensigten er at øge muligheden for at udstationere med denne øgede sikkerhed. Når en forvaret bliver udstationeret til egen bopæl med fodlænke, sker det oftest fra pension, men kan i sjældne tilfælde ske fra lukket fængsel. Når den forvarede er udstationeret til egen bopæl med fodlænke får han et skema med alle hans aktiviteter opført. Dette skema skal han følge nøje, men ellers minder udstationeringen til egen bopæl meget om at være prøveudskrevet fra forvaring. Den afgørende forskel er selvfølgelig i hvilken grad Kriminalforsorgen fører tilsyn med den forvarede og de frihedsgoder i udstationeringen, som den forvarede har. Det kan sikkert opleves ganske begrænsende at skulle følge et skema for aktiviteter nøje uden mulighed for spontane aktiviteter.

3.6.1.9. Straffeloven § 72 – Prøveudskrivning og udskrivning fra forvaring

Prøveudskrivning fra forvaring sker ved kendelse fra domstolene. Det er anklagemyndighedens ansvar, at en forvaret ikke er frihedsberøvet længere tid eller i videre omfang end nødvendigt, men ”Når en forvaringsdømt har været anbragt i forvaring i 3 år, påhviler det institutionen årligt at overveje, om der over for anklagemyndigheden skal fremsættes anmodning om prøveudskrivning.”⁸⁷ Den forvarede og dennes bistandsværge kan dog også bede om at få rejst en sag med henblik på at få ophævet sanktionen, men det kan anklagemyndigheden, institutionens ledelse og kriminalforsorgen altså også. I praksis bliver de fleste forvaringsdømte prøveudskrevet fra forvaring, men de færreste bliver endeligt udskrevet fra forvaring. Der er således en fortsat adgang

⁸⁷ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 6.

til kontrol af de prøvedskrevne resten af deres liv, selv om intensiteten heraf typisk aftager over tid.

3.6.2. Hvornår får de forvarede frihedsgoderne

For indsatte med tidsbestemte straffe vil man kunne sætte tidsmæssige betingelser for, hvornår det tidligst forventes, at den indsatte vil opnå de forskellige frihedsgoder, men da forvaring er tidsubestemt, og da de forvaringsdømte er så forskellige, også i deres afsoningsforløb, er det svært at sætte en slags rettesnor op i forhold til tid. Da jeg blev ansat som stud.jur. på Anstalten ved Herstedvester var formålet at undersøge, hvornår de forvarede fik de forskellige frihedsgoder for derved at kunne give et fingerpeg om, hvordan et afsoningsforløb typisk så ud for de forvarede.

Der er i undersøgelsen lavet statistik over 75 afsoningsforløb for forvarede, hvoraf 69 blev dømt i undersøgelsesperioden. Det er et meget lille antal at lave statistik over, men da der ikke er tale om, at der er udtaget et repræsentativt udsnit af de forvaringsdømte og så lavet statistik over det, bliver det mere troværdige tal. Undersøgelsen dækker faktisk over alle forvaringsdømte i perioden, og der er ikke grund til at tro, at de forvarede i undersøgelsesperioden har ændret sig, således at tallene ikke er sammenlignelige. Der bliver dog taget forbehold for, at ”der kan forekomme sager om forvaring, som anstalten ikke er bekendt med, f.eks. som følge af anbringelse i psykiatrisk regi i medfør af straffelovens § 73, at der inden for visse typer af frihedsgoder i de enkelte undersøgelsesperioder er så få tilladelser til forvarede, at undersøgelsesresultatets udvisende skal tages med forbehold, og at der er forekommet manglende data i enkelte sager i undersøgelsesperiodens begyndelse.”⁸⁸

Sandsynligheden for at undersøgelsen ikke omfatter alle de forvaringsdømtes sager vurderer jeg til at være meget lille, da der er hentet oplysninger ikke kun fra Anstalten ved Herstedvester, men også fra Direktoratet for Kriminalforsorgen og Rigsadvokaturen.⁸⁹ Hvis undersøgelsen ikke har omfattet 100 % af de forvaringsdømtes sager i undersøgelsesperioden, så er det dog forventeligt meget tæt på. Jeg vurderer, at Anstalten ved Herstedvesters forbehold for måske ikke at have alle sagerne med maksimalt kan dække over 1-2 oversete sager, og jeg mener derfor godt, at man kan bruge undersøgelsen som et validt bud på praksis for de forvaredes forløb. Man bør dog være opmærksom på, at der er en meget stor forskel på de forvarede, og på hvor længe der går fra de bliver frihedsberøvede til de opnår forskellige frihedsgoder, og til at de i sidste ende bliver prøvedskrevet. Som eksempel på disse store forskelle kan de indsatte, der blev prøvedskrevet i perioden 2005-2009 fremhæves: Den forvarede der blev prøvedskrevet hurtigst blev det efter at have været frihedsberøvet i 9 år og 11 måneder. Den forvaringsdømte, der blev prøvedskrevet efter at have været frihedsberøvet i længst tid, havde været forvaret i 19 år og 8 måneder. Det er en forskel på 9 år og 9 måneder.

Undersøgelsen kommer frem til, at der er sket en stigning i tid på næsten alle frihedsgoderne hen over undersøgelsesperioden, således at der går længere tid før disse frihedsgoder opnås af de forvarede jo senere i undersøgelsen man kommer.⁹⁰

⁸⁸ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 3.

⁸⁹ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 3.

⁹⁰ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 14, figur 6.

”Undersøgelsen viser, at de forskellige typer af frihedsgoder ikke anvendes lige hyppigt. Derfor har vi valgt kun at notere tallene for første ledsagede udgang, uledsaget udgang, udstationering til pension el. lign. og prøveudskrivning.”⁹¹ Det betyder, at man har kunnet konstatere i undersøgelsen, at der i undersøgelsesperioden ikke har været gjort nævneværdig brug af frihedsgoderne ”overførsel til åbent fængsel” og ”udstationering til eget hjem”.

Tabel 1

	1990-1994 ⁹²	1995-1999 ⁹³	2000-2004 ⁹⁴	2005-2009 ⁹⁵	Forskel i udstået tid fra 1990-1994 til 2005-2009
Tilladelse til ledsaget udgang	37 måneder	45 måneder	56 måneder	55 måneder	18 måneder (1 år og 6 måneder)
Tilladelse til uledsaget udgang	44 måneder	60 måneder	88 måneder	116 måneder	72 måneder (6 år)
Tilladelse til udstationering på pension el. lign.	57 måneder	72 måneder	98 måneder	141 måneder	84 måneder (7 år)
Prøveudskrivning	88 måneder	101 måneder	123 måneder	168 måneder	80 måneder (6 år og 8 måneder)

Det er kun fra perioden 2000-2004 til perioden 2005-2009, at der er en lille nedgang i tid i forhold til, hvornår den forvarede får tilladelse til ”ledsaget udgang”. I perioden 2000-2004 fik de forvarede i gennemsnit tilladelse til ledsaget udgang efter at have været frihedsberøvet i 56 måneder (4 år og 8 måneder) og i perioden 2005-2009 fik de forvarede i gennemsnit tilladelse til ledsaget udgang efter at have været frihedsberøvet i 55 måneder (4 år og 7 måneder). Dette kunne tyde på, at niveauet for hvornår de forvaringsdømte begynder at få ledsaget udgang er ved at finde et leje på omkring 4-5 år inde i frihedsberøvelsen, da udsvinget i tid er ret lille over denne årrække. Tallene siger dog ikke noget om hvordan udviklingen vil være i årene efter undersøgelsen er afsluttet.

I undersøgelsen er forskellen hen over undersøgelsesperioden mindst ved ledsaget udgang. Der er kun 18 måneders forskel fra perioden 1990-1994 til perioden 2005-2009. I forhold til de andre frihedsgoder er ledsaget udgang det frihedsgode, der kræver mindst tillid til den forvarede, da der jo netop er en ledsager med til at kontrollere, at udgangen forløber, som den skal. Det kan være en af grundene til, at man fra fængslets og Direktoratet for Kriminalforsorgens side ikke har fundet det lige så nødvendigt at forlænge afsoningstiden, inden man begynder at give ledsaget udgang.

⁹¹ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 6.

⁹² Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 7, tabel 1.

⁹³ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 9, tabel 2.

⁹⁴ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 10, tabel 3.

⁹⁵ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 11, tabel 4.

Når man ser hen over hele undersøgelsesperioden, så er der ingen forvarede, der har opnået ledsaget udgang, før de har været frihedsberøvet i 21 måneder (1 år og 9 måneder). Den forvarede, der måtte vente længst på sin ledsagede udgang, havde været frihedsberøvet i 136 måneder (11 år og 4 måneder), før han kom på ledsaget udgang. Der er i alt hen over undersøgelsesperioden blevet givet tilladelse til ledsaget udgang til 55 forvarede.

I relation til uledsaget udgang ses en jævn stigning i tid hen over perioden. Den gennemsnitlige tid, som de forvarede må vente på at få tilladelse til uledsaget udgang, er steget med 72 måneder (6 år) hen over undersøgelsesperioden. Det viser, at der sket en meget betydelig stramning for, hvornår der bliver givet tilladelse til uledsaget udgang. Den forvarede skal gå mange ledsagede udgange i længere tid, inden uledsaget udgang kommer på tale, jo senere i undersøgelsesperioden vi kommer.

Den forvarede, der fik lov til at gå uledsaget udgang hurtigst, havde været frihedsberøvet i 26 måneder (2 år og 2 måneder), og den der, havde ventet længst, kom på uledsaget udgang efter 164 måneder (13 år og 8 måneder), hvilket giver en spredning på 138 måneder (11 år og 6 måneder). Der er i alt hen over undersøgelsesperioden blevet givet tilladelse til uledsaget udgang til 35 forvarede.

Ved udstationering til pension eller lignende er der sket den største gennemsnitlige stigning over hele undersøgelsesperioden. Fra perioden 1990-1994, hvor de forvarede i gennemsnit bliver udstationeret til pension eller lignende efter at have været frihedsberøvet i 57 måneder (4 år og 9 måneder), til perioden 2005-2009, hvor de forvarede i gennemsnit fik tilladelse til at blive udstationeret til pension eller lignende efter 141 måneder (11 år og 9 måneder). Der går altså i gennemsnit 7 år mere, før gennemsnittet af de forvarede får tilladelse til at blive udstationeret til pension eller lignende.

Ser man på de forvarede, der får tilladelse til udstationering, viser der sig ikke de store forskelle i, hvornår tilladelsen gives. Der er således næppe tale om individuelt begrundede forskelle, men snarere en udvikling i praksis for tilladelse til udstationering. Man kan også se, at der ikke er det store udsving i, hvornår de forvarede, der får tilladelse til at blive udstationeret til pension eller lignende, tidligst bliver udstationeret hen over undersøgelsesperioden. Det ligger mellem 43 måneder (3 år og 7 måneder) og 67 måneder (5 år og 7 måneder), med en spredning på 24 måneder (2 år). Der er altså igennem hele perioden forvarede, der formår at få tilladelse til udstationering til pension eller lignende relativt tidligt i deres frihedsberøvelse. Når man så ser på de forvarede, der får tilladelse til udstationering til pension eller lignende senest hen over undersøgelsesperioden, så ser man, at der er sket en markant stigning. I perioden 1990-1994 har den forvarede, der har været frihedsberøvet længst, inden han fik tilladelse til udstationering til pension eller lignende, været forvaret i 61 måneder (5 år og 1 måned). I perioden 1995-1999 har den der har været frihedsberøvet længst inden han får tilladelse til udstationering til pension eller lignende været forvaret i 258 måneder (21 år og 6 måned). Der er altså en spredning på 197 måneder (16 år og 5 måneder). Der er kommet en større spredning hen over perioden, hvilket kan være et udtryk for, at der er enkelte forvarede der, af mange forskellige mulige grunde, ikke har kunnet blive udstationeret før meget sent i deres forvaring. Der er i alt hen over undersøgelsesperioden blevet givet tilladelse til udstationering til pension eller lignende til 25 forvarede.

I forhold til udviklingen i tid hen over undersøgelsesperioden for de forvarede, der er blevet prøveudskrevet, så er det klart, at der også her er tale om en markant forøgelse. I perioden 1990-1994 var der kun en forvaret, der blev prøveudskrevet, og han havde været frihedsberøvet i 88 måneder (7 år og 4 måneder). I perioden 2005-2009 blev gennemsnittet af de forvaringsdømte prøveudskrevet efter at have været frihedsberøvet i 168 måneder (14 år). Der er altså tale om, at de forvarede i gennemsnit er frihedsberøvet i 80 måneder (6 år og 8 måneder) længere i slutningen af undersøgelsesperioden end den første periode i undersøgelsen. Den forvarede, der blev prøveudskrevet hurtigst, havde været frihedsberøvet i 53 måneder (4 år og 5 måneder), og den forvaringsdømte, der havde været frihedsberøvet længst tid inden prøveudskrivning, havde været forvaret i 236 måneder (19 år og 8 måneder). Der er således en spredning på 183 måneder (15 år og 3 måneder). Der er i alt hen over undersøgelsesperioden blevet prøveudskrevet 25 forvarede.

I undersøgelsens sidste periode 2010-2011 er der meget få forvarede, der opnår frihedsgoder, og perioden er ikke af samme længde som de andre, så det er selvfølgelig betænkeligt at sammenligne den med de andre perioder. Da tallene imidlertid findes, er de medtaget her som illustration af, at tendenserne fra de forrige perioder ser ud til at fortsætte.

Tabel 2⁹⁶

Frihedsgoder i afsoningen	Antal afgørelser i perioden	Antal måneder i forvaring i gennemsnit siden frihedsberøvelsen
Tilladelse til ledsaget udgang	4	53
Tilladelse til uledsaget udgang	3	134
Tilladelse til udstationering på pension el. lign.	1	124
Prøveudskrivning	3	164

I undersøgelsen har man for at kunne foretage en rimelig sammenligning af 5 års perioder valgt at konstruere en ny 5 års periode fra 2007-2011. Det betyder at data fra årene 2007, 2008 og 2009 bliver genbrugt. Det har derfor begrænset værdi at sammenligne perioden 2005-2009 med perioden 2007-2011, da mere end halvdelen af perioderne er bygger på samme data. Men hvis man sammenligner med de først 3 perioder, fra undersøgelsen, kan resultaterne være interessante.

⁹⁶ Direktoratet for Kriminalforsorgen: Forvaring og udstrækningen her af, s. 12, tabel 5.

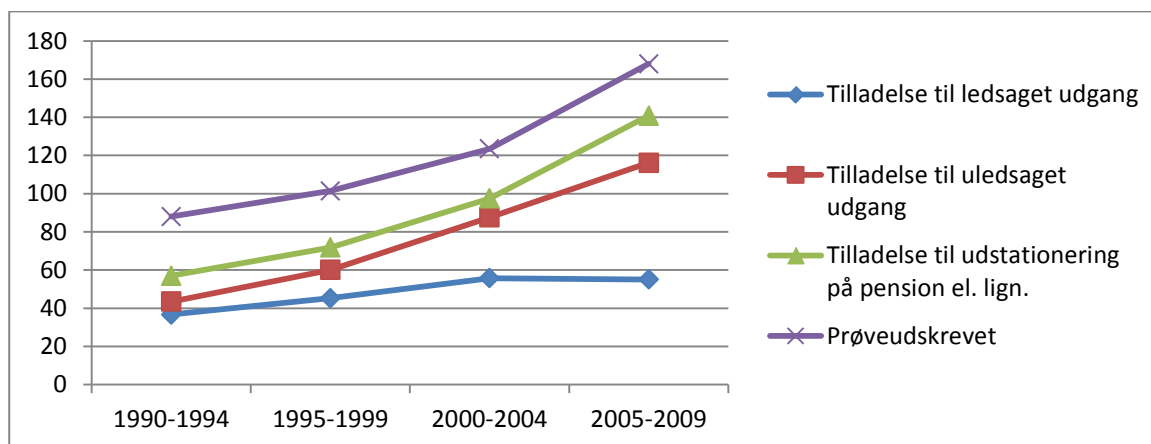
Tabel 3⁹⁷

Frihedsgoder i afsoningen	Antal afgørelser i perioden	Antal måneder i forvaring i gennemsnit siden frihedsberøvelsen
Tilladelse til ledsaget udgang	17	49
Tilladelse til uledsaget udgang	6	124
Tilladelse til udstationering på pension el. lign.	5	153
Prøveudskrivning	5	175

Ledsaget udgang opnås nu gennemsnitligt allerede efter 49 måneders (4 år og 1 måned) forvaring. Det er et fald på 7 måneder, hvis vi sammenligner med perioden 2000-2004.

Resten af frihedsgoderne opnås først efter længere tid. Det mest iøjefaldende er nok, at den tid, som de forvarede er frihedsberøvet inden de bliver prøveudskrevet, næsten er fordoblet fra 88 måneder (7 år og 4 måneder) til 175 måneder (14 år og 7 måneder).

Figur 1⁹⁸

”Sammenfattende kan undersøgelsens resultater kortfattet gengives således:

- Der er sket en stigning i afsonet tid for alle frihedsgoder henover undersøgelsesperioden. Det vil sige, at de forvarede generelt udstår forvaring i længere tid, inden de opnår tilladelse til frihedsgoder.

⁹⁷ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 13, tabel 6.

⁹⁸ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 14, figur 6.

- Der er i undersøgelsesperioden sket en markant mindre stigning i tid i forvaring inden opnåelse af tilladelse til ledsaget udgang, end det er tilfældet for tid i forvaring inden opnåelse alle andre frihedsgoder.
- Udstrækningen af forvaring inden prøveudskrivning i hele undersøgelsesperioden fra 1990 – 2011 er 125,32 måneder, svarende til 10 år og 8 måneder. Udstrækningen af forvaring i undersøgelsen fra 1997 var 7 år og 10 måneder (i alt 94 måneder) i gennemsnit inden prøveudskrivning.
- Udstrækningen af forvaring inden prøveudskrivning i perioden fra 2007-2011 er 14 år og 7 måneder (175,4 måneder) i gennemsnit. Der er således i perioden fra 2007-2011 tale om næsten en fordobling af den gennemsnitlige udstrækning af forvaring i forhold til undersøgelsen for perioden 1984-1994 (...).
- Der er en fortsat stigende tendens i udstrækningen af forvaring for den gruppe af forvarede, der er i den sidste del af et udslningsforløb og derved relativt tæt på tidspunktet for prøveudskrivning af forvaring.⁹⁹

Hvordan forklarer man så disse resultater? Anstalten ved Herstedvester anfører, at resultaterne ikke entydigt kan forklares, men de peger på 5 mulige grunde.

Den første forklaringsmulighed er, at Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen den 15. marts 2002 ændrede de tidsmæssige betingelser for, hvornår langtidssdømte (indsatte med domme på 8 år eller derover) kunne opnå ledsaget og uledsaget udgang. Før dette tidspunkt kunne langtidssdømte opnå henholdsvis ledsaget og uledsaget udgang efter afsoning af henholdsvis 1/4 og 1/3 af straffen. Efter 15. marts 2002 kunne langtidssdømte opnå henholdsvis ledsaget og uledsaget udgang efter at 1/3 og 1/2 af dommen var afsonet. ”Spørgsmålet er, om denne skærpelse har haft indflydelse på de forvaringsdømtes udgangsforløb, om det har haft en afsmittende virkning på de forvarede. Det kan næppe helt undgås, at der i de forvaringsdømtes sager skeles lidt til, hvornår der ville kunne gives udgang, hvis det havde været en fængselsdømt med lang straf.”¹⁰⁰ Dette virker sandsynligt.

Den anden forklaringsmulighed er at man i 2004 fra politisk side indførte begrebet nul-tolerance over for narkotika. Dette betød, at fængslerne fik hjemmel til at foretage stikprøvevis urinprøver, som gjorde det lettere at opdage misbrug af euforiserende stoffer. Nul-tolerancen medførte også, at selv små mængder narkotika blev anmeldt til politiet, og de disciplinære reaktioner over for brug og besiddelse af narkotika blev skærpet. ”Denne skærpede kurs medførte tillige en ændret praksis for afvikling af udgang, idet udgang som altovervejende hovedregel forudsætter aflæggelse af negativ urinprøve.”¹⁰¹ Det betyder, at det er en forudsætning for tilladelse til udgang, at der aflægges en ren urinprøve, og hvis den forvarede ikke kan aflægge en ren urinprøve, så får han ikke lov til at afvikle den udgang, som han ellers havde fået tilladelse til. En positiv urinprøve kan altså bevirke, at udgangsforløbet og dermed muligheden for yderligere frihedsgoder bliver trukket i langdrag.

Den tredje og fjerde forklaringsmulighed hænger til dels sammen. Først er der en øget interesse fra mediernes side for kriminalsager og ikke mindst de mere spektakulære af dem. Oven i det fastlægger straffuldbyrdelseslovens § 46, stk. 1, nr. 3, at udgangstilladelse ikke må stride imod retshåndhævelsen. Anstalten ved Herstedvester sætter herefter lighedstegn mellem retshåndhævelse og retsfølelse og konstaterer, at der er ”set sager, hvor eksponering i medierne har haft betydning

⁹⁹ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 15.

¹⁰⁰ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 16.

¹⁰¹ Direktoratet for Kriminalforsorgens: Forvaring og udstrækningen her af, s. 16.

for vægtningen af retshåndhævelsessensyn og deraf følgende påvirkning af tidspunktet for lempelser i et afsoningsforløb.¹⁰² Anstalten ved Herstedvester anfører det ikke direkte, men er meget tæt på at antyde en sammenhæng mellem mediernes interesse for og fortsatte fokus på en sag og den pågældende forvaredes mulighed for at opnå frihedsgoder, herunder især mulighed for at blive prøveudskrevet. Det er da også en påstand, som det ville være meget svært at underbygge, selv om den virker plausibel.

Den femte og sidste forklaringsmulighed er, at Folketinget igennem de seneste 25 år har haft et ønske om retspolitiske stramninger, hvilket har smittet af på de forvarede. Denne forklaring virker også sandsynlig.

4. Forvaring i Norge

I Norge har der gennem tiden været debat og særdeles stærk kritik af forvaring – eller af ”strafferettslige særreaksjoner”, som forvaring er en del af.

Efter straffeloven af 1902 kunne retten idømme visse særforanstaltninger, når tiltalte blev frifundet på grund af utilregnelighed eller idømt nedsat straf på grund af formindsket tilregnelighed, og retten samtidigt fandt, at tiltalte på grund af sin sindstilstand var farlig for retssikkerheden.

De foranstaltninger, som retten, jf. straffelovens § 39, kunne idømme var:

- anvisning af eller forbud mod et bestemt opholdssted
- anbringelse i sidsygeasyl
- ophold på kur- og plejeanstalt
- anbringelse i arbejdsstus

Der skulle ikke fastsættes nogen længste tid, og den idømte foranstaltning kunne først ophæves, når Justisdepartementet efter indhentning af lægeerklæring fandt, at den ikke længere var nødvendig.

Farlige, tilregnelige forbrydere kunne endvidere idømmes forvaring efter § 65. Forvaring idømmes i tillæg til den idømte tidsbestemte straf. Farlighedskriteriet var formuleret således:

Personen ”maa anses særlig farlig for samfundet eller for enkeltes liv, helbred eller velfærd”¹⁰³

Den form for efterforvaring kunne have en varighed på op til 3 gange den idømte straffetid, dog ikke længere end 15 år ud over den idømte straffetid.

Selv om bestemmelserne i §§ 39 og 65 i Norges straffelov af 1902 fik stor international anerkendelse og blev rost i videnskabelige kredse, fik de ikke den store praktiske betydning, som man havde forventet. Således blev § 39 kun brugt i 24 tilfælde i perioden fra 1902 frem til udgangen af 1924, og § 65 blev i samme tidsrum kun anvendt i 2 tilfælde.

¹⁰² Direktoratet for Kriminalforsorgen: Forvaring og udstrækningen her af, s. 16.

¹⁰³ NOU 1974: 17, s. 77.

Op til lovrevisionen i 1929 drøftede Straffelovkommisionen indgående en øget anvendelse af særreaktioner. Disse er ikke begrundet i skyldsspørgsmålet, men ”i samfundets rett til å verge seg på lempeligste måte mot enhver fare”¹⁰⁴.

Som følge af disse drøftelser blev straffeloven fra 1902 revideret i 1929, og der blev indført hjemmel til to typer særreaktioner: Sikring efter § 39 og Forvaring efter § 39 a.

Både sikring og forvaring havde til formål at afværge nye lovovertrædelser i den tid, som særreaktionen varede.

Da sikring ikke er en straf i juridisk forstand, kunne denne reaktion anvendes over for utilregnelige forbrydere. De tilregnelige kunne både idømmes en fængselsstraf og i tillæg blive ikendt en af særreaktionerne: Forvaring eller Sikring – det såkaldte dobbeltsporede system.

Hverken ved sikring eller forvaring blev der fastsat en mindste tid – kun en længste tid, som retten kunne forlænge, hvis der blev behov for det.

Forvaring anvendtes i forhold til såkaldt normale personer, som flere gange havde gjort sig skyldig i visse alvorlige forbrydelser. Disse er opregnet i § 39a. Retten skulle samtidig antage, at der var grund til at tro, at personen på ny ville begå disse alvorlige forbrydelser.

I det tilfælde idømmes forvaring, som altid består af frihedsberøvelse – enten i fængsel eller på en særlige anstalt.

Efter lovrevisionen i 1929 og frem til udgangen af 1964 er § 39 (Sikring) anvendt i 3.328 tilfælde, med en rimelig jævn fordeling over årene – på gennemsnitlig 100 tilfælde pr. år.

§ 39a (Forvaring) er i samme tidsrum anvendt i 407 tilfælde – gennemsnitlig 11-12 tilfælde pr. år. Men § 39a anvendes ikke jævnt fordelt over årene. De fleste tilfælde idømmes i 1930’erne, hvorefter anvendelsen daler. I de sidste år frem til udgangen af 1964 afsiges der 1 dom til forvaring i 1959 og 1 dom til forvaring i 1963.

De fleste domme til forvaring, 85%, gives for gentagne, grove tyverier.

I tiden efter 2. verdenskrig rejses der kritik mod Sikringsinstituttet. En del af kritikken retter sig mod anvendelsen af sikring over for tilregnelige lovovertrædere. I forhold til denne gruppe fremhæves det især, at man opererer med et såkaldt dobbeltsporet system, der indebærer, at en domfældt både får en tidsbestemt forvaringssanktion (en længste tid for frihedsberøvelsen), og en tillægssanktion, der indebærer mulighed for forlængelse af forvaringen på ubestemt tid, altså i realiteten en ubestemt sanktion. Kritikken rettes altså både mod det dobbeltsporede system og den tidsubestemte sanktion.

I 1957 gav Justisdepartementet Straffelovrådet opgaven at udrede, om reglerne om sikring skulle ændres.¹⁰⁵ På grund af flere andre tidskrævende opdrag i forhold til en gennemgribende revision af

¹⁰⁴ NOU 1974: 17, s. 205.

¹⁰⁵ NOU 1974: 17, s. 9.

hele den norske straffelov, afgav Straffelovrådet først den 22. oktober 1973 sin udredning: ”Strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner”.¹⁰⁶

Straffelovrådet foreslog en ny § 39 i forhold til tilregnelige forbrydere:

”1. Den som finnes skyldig i drap eller annen alvorlig voldsforbrytelse, voldtekt eller annen alvorlig sedelighetsforbrytelse, frihetsberøvelse, ran, ildspåsettelse, sprengning, alvorlige trusler eller forsøk på en af disse forbrytelser, kan dømmes til forvaring i stedet for en tidsbestemt fængselsstraff når forbrytelsen sammenholdt særlig med forbryterens sinnstilstand og tidligere adferd gir grunn til å anta at han er særlig farlig for andres liv, legeme, helse eller frihet”¹⁰⁷.

Der er tale om en særreaktion, som skal rette sig imod en mindre gruppe af særligt farlige lovovertrædere, over for hvem en tidsbestemt fængselsstraf ikke vil være tilstrækkelig ud fra et hensyn til beskyttelsen af samfundet. Af denne grund tales der om forvaring for at tydeliggøre, at formålet med særreaktionen er at beskytte samfundet.

Et væsentligt spørgsmål i den forbindelse er, hvor farlig en lovovertræder skal vurderes til at være, for at forvaring kan komme på tale. Dermed bliver det vigtigt, at afklare:

1. Hvilken slags fare skal forvaringen sigte mod at forhindre og
2. Hvor stor en fare skal der foreligge, for at forvaring kan komme på tale.

I forhold til hvilken fare forvaringen skal forhindre peger Straffelovrådet på, at lovovertræderne skal udgøre en fare mod medborgeres liv, legeme, helbred og frihed. Straffelovrådet afviser eksplicit, at forvaring kan anvendes over for lovovertrædere, som truer medborgeres formue. Dette må efter Straffelovrådets opfattelse straffes med tidsbestemte straffe. Det samme gælder lovovertrædelser, der krænker offentligheden og almene interesser.

I forhold til hvor stor fare, der skal foreligge, for at forvaring kan anvendes, peger Straffelovrådet på, at forvaring kun bør idømmes, når der er særlig grund til at antage, at lovovertræderen udgør en reel trussel mod medborgeres liv, legeme, helbred og frihed. Dette betyder ikke nødvendigvis, at graden af fare skal vurderes ens i alle tilfælde.

I den skønsmæssige bedømmelse, som indgår i enhver sag, kan der være grund til at kræve en mindre faregrad, når den relaterer sig til en af de allervorste forbrydelser, hvorimod der må stilles særlige krav til risikoens størrelse, når det ikke er de allervorste krænkelser, man frygter. På en måde kan man sige, at de to elementer optræder som forbundne kar.

Der er således efter Straffelovrådets opfattelse en sammenhæng mellem farens art (fare for andres liv, legeme, helbred og frihed) og faregraden (særlig farlig), idet faregraden først og fremmest indikeres ved karakteren af den begåede forbrydelse, altså grovheden af den begåede forbrydelse.

Derudover indgår en række subjektive forhold i vurderingen af faregraden:

¹⁰⁶ NOU 1974: 17.

¹⁰⁷ NOU 1974: 17, s. 147.

- sindstilstanden
- forholdet til alkohol og narkotika
- tidligere adfærd, herunder hans personlige særegenhed

Listen over subjektive faktorer er ikke udtømmende, og derfor må det under alle omstændigheder overlades til domstolene at skønne, om forvaring bør idømmes.

Straffelovrådet drøftede også, om forvaringen skulle være en absolut tidsbestemt særreaktion, som i Danmark, eller om det skulle være en relativ tidsbestemt særreaktion, hvor der skal fastsættes en længstetid, med adgang til forlængelse, og eventuel også en mindstetid.

Rådet foreslog at bibeholde den relative tidsbestemthed, og at retten skulle fastsætte en længstetid, som ikke kunne overstige 15 år, men med mulighed for forlængelse med 3 år ad gangen. Fastsættelsen af en længstetid må antages at mindske den frustration og uvished, som forvaring kan skabe hos den domfældte, der vil vide, at forlængelse af forvaring udover længstetiden kræver en ny domstolsbehandling og bevis for, at fortsat forvaring er påkrævet for at beskytte samfundet mod den fare, som domfældte stadig repræsenterer.

I forhold til mindstetid foreslog Rådet, at retten fik adgang til at fastsætte en mindstetid på indtil 5 år. Den primære begrundelse for dette var, at det af hensyn til den almindelige retsbevidsthed kunne være nødvendigt at fastsætte en mindstetid, således at den forvaringsdømte ikke kunne løslades efter kort tid, selvom faren for recidiv var blevet stærkt reduceret. Det er min vurdering, at det man i Norge kalder retsbevidstheden er fuldstændigt synonym med den danske retshåndhævelse.

Forslaget blev mødt af stærk modstand både fra høringsparter og i den almindelige debat om disse spørgsmål.

Kritikken gik især på, at det ikke er muligt med tilstrækkelig sikkerhed at fastslå, om en lovovertræder i det hele taget er farlig. Dette gælder både når dommeren skal afgøre, om forvaring skal idømmes, og når der skal træffes afgørelse om løsladelse fra forvaring.

Kritikken blev formuleret i en mindretalsudtalelse i udredningen fra 1974 udarbejdet af professor Nils Christie, der under tre synsvinkler: Effektivitet, Omkostninger og Moral, afviste flertallets forslag om at indføre tidsbestemt forvaring og tidsbestemt anbringelse i psykiatrisk institution. Christie var blandt andet optaget af det kliniske skøns fejlbarlighed og dermed psykiatriens medvirken ved bedømmelsen af sagerne, af de omkostninger som deltagelse af psykiatrien i retssager ville medføre uden at tilføre sagerne nævneværdig værdi og af det moralske dilemma, som opstår, når man fremadrettet idømmer frihedsberøvelse for forhold, som ikke er begået, men som alene antages at ville forekomme i fremtiden.¹⁰⁸

¹⁰⁸ NOU 1974: 17 s. 126 ff.

Der fremkom ikke konkrete lovforslag til ændring af straffelovens regler vedrørende sikring og forvaring, på baggrund af Straffelovrådets udredning fra 1974.

Der arbejdes til gengæld videre med problemkomplekset i Straffelovskommisionen, der i 1983 udgav deludredningen: ”Straffelovgivningen under omformning”¹⁰⁹.

Også denne udredning mødte stærk modstand og efter forslag fra Straffelovskommisionen udpegede Justisdepartementet den 31. juli 1985 et underudvalg under Straffelovskommisionen, Særreaksjonsutvalget, med følgende mandat:

”[...] Underutvalget [...] skal vurdere endringer i reglene om strafferettslig utilregnelighet og reglene om sikring og forvaring [...] Utvalget skal på fritt grunnlag forsøke å finne praktikable løsninger som kan aksepteres både innenfor kriminalomsorgen og innenfor det psykiske helsevern.”¹¹⁰

Og det forsætter:

”Det er særligt spørsmålet om strafferettslige særreaksjoner som skaper problemer. Utvalget skal vurdere endringer i gjeldende regelverk både i forhold til tilregnelige og utilregnelige lovbytere.”¹¹¹

Særreaksjonsutvalget afgav deres udredning den 27. september 1989: ”Strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner”¹¹².

I kapitel 9 i udredningen drøftes ”Særreaksjoner overfor tilregnelige lovbytere”

I relation til tilregnelige kriminelle foreslog udvalget ændringer i den norske straffelov, således at:

”Forvaring kan idømmes etter reglerne i § 39 c”¹¹³.

”§39 c

Når en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet, kan forvaring i anstalt under fengselsvesenet idømmes i stedet for fengselsstraff når vilkårene i nr 1, 2 eller 3 er oppfylt:

1. Lovbryteren finnes nå skyldig i å ha begått eller gjort forsøk på
 - (a) alvorlig forbrytelse innenfor grupperne voldsforbrytelse, sedelighetsforbrytelse, frihetsberøvelse eller ildspåsettelse, eller
 - (b) annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgoder for fare, og
 - (c) har tidligere begått eller gjort forsøk på forbrytelse som nevnt, og det må antas å være en nærliggende fare for at lovbyteren på ny vil begå en slik forbrytelse

¹⁰⁹ NOU 1983: 57.

¹¹⁰ NOU 1990: 5, s. 7.

¹¹¹ NOU 1990: 5, s. 7.

¹¹² NOU 1990: 5.

¹¹³ NOU 1990: 5, s. 8.

2. Lovbryteren findes nu skyldig i en mindre alvorlig forbrytelse af samme art som nævnt i nr 1 (a) eller (b), og har tidligere begået eller gjort forsøg på forbrytelse som der nævnt og det må antas å være en nær sammenheng mellom den tidligere og nå begåtte forbrytelse, og faren for tilbakefall til ny forbrytelse som nævnt i nr 1 (a) eller (b) må antas å være særlig nærliggende.
3. Lovbryteren findes nu skyldig enten i flere forbrytelser som nævnt i nr. 1 (a) eller (b) begået ved mindst to forskjellige anledninger, og det må antas å være en nærliggende fare for at lovbryteren på ny vil begå en slik forbrytelse.”¹¹⁴

Udvalget foreslog endvidere, at der skulle foretages personundersøgelse af den sigtede inden dom til forvaring kunne afsiges, og at der i dom til forvaring skulle fastsættes en længste tid, som sædvanligvis ikke burde overstige 10 år og ikke kunne overstige 15 år. Det blev dog foreslået, at anklagemyndigheden kunne begære den fastsatte tidsramme forlænget med indtil 2 år ad gangen.

Endelig foreslog udvalget, at der også kunne fastsættes en mindstetid for forvaringen, som ikke måtte overstige 5 år.

4.1. Kriminalitetskravet

Udvalget er enige om, at der findes gerningsmænd/lovbrydere, som er farligere end andre, og at der eksisterer en mindre gruppe, som er særlig farlige for andres liv, helbred eller frihed. Dette lægges til grund for det videre arbejde som et relativt uomtvisteligt faktum.

Problemerne opstår, når man skal identificere de særligt farlige. Her findes der ikke en videnskabelig funderet metodik. Det bedste grundlag for at kunne forudsige ny alvorlig kriminalitet hos tilregnelige kriminelle eksisterer, når de tidligere har begået en række alvorlige forbrydelser.

Den gruppe kriminelle, udvalget sigter på, at det er aktuelt at vurdere med hensyn til at indføre en tidsbegrænset særreaktion, forvaring, vil netop være kendetegnet ved, at de har haft tilbagefald til mindst en alvorlig volds- eller voldspræget forbrydelse.

4.2. Farlighedskriteriet

Der er almindelig enighed om, at der findes en lille gruppe af kriminelle, der er særligt farlige, men der er stor uenighed om, hvad man skal gøre for at identificere denne gruppe, hvis den overhovedet er mulig at identificere. Dermed rejser der sig et spørgsmål om hvorledes farlighedsbedømmelsen skal gennemføres, og på hvilket grundlag dette skal ske. Alternativet til forvaring vil være en tidsbestemt fængselsstraf, som giver samfundet beskyttelse så længe den varer. Hvis farlighedsbedømmelsen skal rette sig mod risikoen for tilbagefald efter en tidsbestemt fængselsstraf er udstået, rejses yderligere problemer, da der bliver tale om en forudsigelse om farlighed fremme i tiden.

Udvalget drøfter mulighederne for en farlighedsbedømmelse enten på tidspunktet for endt straffuldbyrdelse eller på domstidspunktet – og når frem til den konklusion, at problemet ikke skal stilles op på den måde.

¹¹⁴ NOU 1990: 5, s. 8.

”En eventuell farlighetsbedømmelse med utgangspunkt i forholdene på domstiden må alltid følges opp med en løpende farlighetsvurdering etterhvert som fulbyrdelsen skrider frem. Dersom en farlighetsbedømmelse på domstiden med en rimelig grad av sikkerhet identifiserer en lovbrøyer som særlig farlig for andres liv og helse, må derfor dette – sammen med oppfølgingen på fullbyrdsstadiet – være et tilstrekkelig etisk grunnlag for et ekstraordinært indgrepp fra samfundets side overfor denne lovbrøyer”¹¹⁵.

4.3. Nødvendighetsbetingelsen

Et annet spørsmål er om samfundet skal gjøre bruk af dette indgreb i det enkelte tilfælde.

Særreaksjonsutvalget er af den opfattelse, at enkelte lovovertrædere må vurderes til at være væsentligt farligere for medmenneskers liv og helbred end andre, som dømmes for tilsvarende kriminalitet. Som følge af dette vurderer udvalget, at farlighed, for et begrænset tidsrum fremover, kan knyttes til den enkelte lovovertræder med en grad af sandsynlighed, der berettiger til, at vedkommende idømmes en strafferetslig særreaktion – forvaring.

Identifikasjonen af disse særligt farlige lovovertrædere må

- dels baseres på objektive kendsgerninger og erfaringer - især grovheden af den aktuelle kriminalitet og af den tidligere begåede kriminalitet og
- dels baseres på et skøn over en række personlige, adfærdsmæssige og sociale momenter hos den enkelte.

Spørsmålet bliver dernæst, om det er nødvendigt at idømme en tidsbestemt straf. Alternativet kunne være at udnytte gældende, vide strafferammer langt bedre og evt. åbne for skærpede strafferammer, når visse vilkår er opfyldt, samtidig med at spørsmålet om prøveløsladelse kunne bero på en løbende farlighetsvurdering.

Dette kræver, at farlighetsvurderingen sker i forbindelse med løsladelsestidspunktet, hvilket udvalget tidligere havde afvist.¹¹⁶

”For samfunnet vil det være en risiko at det på domstiden fastsettes et tidspunkt som forplikter myndighetene til å løslate domfelte, ganske uavhengig av den fare han da må sies å utgjøre for andre menneskers liv og helse. Særlig betenkelig er det at man ikke kan løslate domfelte til et forpliktende ettervernsopplegg med mulighet for gjeninnsettelse ved vilkårsbrudd. En løslatelse ved endt tid er ugjenkallelig og gir ikke myndighetene inngrepsmulighet før lovbrøyeren i tilfelle begår ny kriminalitet”¹¹⁷.

Risikoen for at man løslader en farlig forbryder på tidspunktet for endt straf vil alltid være til stede, når man kun opererer med tidsbestemte straffe.

Dette vil kunne lede til, at domstolene, for at gardere sig mod at løslade en farlig forbryder, idømmer lengere straffe.

¹¹⁵ NOU 1990: 5, s. 108.

¹¹⁶ NOU 1990: 5, s. 108.

¹¹⁷ NOU 1990: 5, s. 109.

”Dersom terskelen for å idømme tilbakefallsfarlige lovbytere en skjerpet tidsbestemt straff blir lavere enn for en tidsubestemt særreaksjon, betyr det at den skjerpede straffutmåling i praksis vil omfatte flere og mindre farlige kategorier lovbytere enn de som lovgiveren har tiltenkt særordningen”¹¹⁸.

På baggrund af dette langvarige udredningsarbejde gennemføres der en ændring af straffelovens bestemmelser om forvaring. Dette sker med lov nr. 11 af 17. januar 1997, der trådte i kraft den 1. januar 2002 (jf. lov 15. juni 2001 nr. 64), hvor bestemmelserne om forvaring bliver sat ind i straffelovens § 39c til § 39f.

Med de seneste lovændringer i 2001, 2002 og 2012 formuleres forvaringsbestemmelsen på følgende måde:

”§ 39 c. Når en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet, kan forvaring i anstalt under kriminalomsorgen idømmes i stedet for fengselsstraff når vilkårene i nr. 1 eller nr. 2 er oppfylt:

1. Lovbryteren finnes skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå en alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare. I tillegg må det antas å være en nærliggende fare for at lovbyteren på nytt vil begå en slik forbrytelse. Ved farevurderingen skal det legges vekt på den begåtte forbrytelsen eller forsøket sammenholdt særlig med lovbyterens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne. Det skal særlig legges vekt på om lovbyteren tidligere har begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt i første punktum.
2. Lovbryteren finnes nå skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå en mindre alvorlig forbrytelse av samme art som nevnt i nr. 1, og har tidligere begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt der. I tillegg må det antas å være en nær sammenheng mellom den tidligere og den nå begåtte forbrytelsen, og faren for tilbakefall til en ny forbrytelse som nevnt i nr. 1 må antas å være særlig nærliggende.

Der siktede var under 18 år på handlingstidspunktet, kan forvaring etter første ledd ikke idømmes, med mindre det foreligger helt ekstraordinære omstendigheter.”¹¹⁹

Paragraffen er bygget sådan op, at den begynder med en nødvendighedsbetingelse. Forvaring kan kun komme på tale, hvis en almindelig tidsbestemt straf ikke anses for tilstrækkelig for at beskytte samfundet mod den tiltalte. Hvis den tiltalte ikke opfylder denne betingelse, kan man ikke idømme ham forvaring.

I § 39c, nr. 1 er der yderligere 2 kriterier, som skal opfyldes for at kunne anvende forvaring. I § 39c, nr. 1, 1. pkt. er kriminalitetskrav beskrevet. For at kunne blive idømt forvaring skal man have gjort

¹¹⁸ NOU 1990: 5, s. 110.

¹¹⁹ Norges Almindelig borgerlig Straffelov.

sig skyldig i ”en alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet”¹²⁰. 1. pkt. foreskriver dog også, at forsøg på at begå en af disse forbrydelser, eller det at udsætte disse retsgoder for fare, også er nok til at blive idømt forvaring.

I § 39c, nr. 1, 2. pkt. er det oppstillet, hvilke kriterier der skal legges vekt på, når der foretages en farlighedsvurdering. Der er dermed implicit indlagt et farlighedskriterium, der også skal være oppfylt for at kunne idømme forvaring. I farlighedsvurderingen skal der primært legges vekt på den aktuelle kriminalitet, sammenholdt med den tiltaltes adfærd og sociale og personlige funktionsevne. Der skal også legges særlig vekt på, om den tiltalte tidligere har begået kriminalitet, der er omfattet af kriminalitetskravet i 1. pkt. Alle 3 betingelser skal være oppfylt for at der kan idømmes forvaring etter § 39c, nr. 1.

I § 39c, nr. 2 gjelder der som sagt den samme nødvendighetsbetingelse. Kriminalitetskravet er lempet i nr. 2 i forhold til nr. 1, idet den tiltalte skal have forsøgt eller begået en mindre alvorlig forbrytelse af samme art som i nr. 1. Til gengæld skal den tiltalte tidligere være dømt for likeartet kriminalitet, og der skal være en tèt sammenheng mellom den tidligere og nuværende kriminalitet. Det er altså ikke nok, at man er tidligere straffet for likeartet kriminalitet, hvis der ikke er en tèt sammenheng mellom forbrydelsene. Man har altså valgt, i forhold til nr. 1, at skærpe kravet til den tidligere kriminalitet. Et eksempel på at der kan statueres at den aktuelle og den tidligere kriminalitet har en tèt sammenheng er hvis ”begge handlingene utpringer fra den samme sinnslidelsen”¹²¹. Til sidst har man også skærpet kravet i forhold til hvor sannsynlig det er, at den tiltalte vil gå ud og begå ny likeartet kriminalitet etter endt straff, idet ”faren for tilbakefall til en ny forbrytelse som nevnt i nr. 1 må antas å være særlig nærliggende.”¹²²

”§ 39 d. Før dom på forvaring avsies, skal det foretas personundersøkelse av den siktede.

Retten kan i stedet beslutte at den siktede skal underkastes rettspsykiatrisk undersøkelse, jf straffeprosessloven § 165.”¹²³

I denne paragraf kan man se, at debatten om hvem der er kvalificeret til at vurdere den tiltaltes farlighet har afstedkommet, at utgangspunktet er, at der skal ske en personundersøkelse, og altså ikke en lægelig vurdering. Hvis domstolen så vurderer, at det er nødvendig å få en lægefaglig vurdering af den tiltaltes farlighet, kan det besluttes, at der skal foretages en retspsykiatrisk undersøkelse. Denne vurdering foretages altså af domstolen.

Formuleringen af § 39 d, 1. pkt. kunne indikere, at domstolene kan idømme forvaring uden at indhente en personundersøkelse, da det anføres, at idømmelse af forvaring ikke kan afvises uden at der er indhentet en personundersøkelse. Dette er dog ikke tilfældet. ”I bestemmelsen om forvaring foreligger det et krav om at det skal foretas en personundersøkelse av friomsorgen.”¹²⁴

¹²⁰ Norges Almindelig borgerlig Straffelov, § 39c.

¹²¹ LB-2012-75533.

¹²² Norges Almindelig borgerlig Straffelov, § 39c.

¹²³ Norges Almindelig borgerlig Straffelov, § 39d.

¹²⁴ <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=278212>

”§ 39 e. I dom på forvaring skal retten fastsette en tidsramme som vanligvis ikke bør overstige 15 år, og ikke kan overstige 21 år. For forbrytelser som har en strafferamme på fengsel inntil 30 år, kan retten fastsette en tidsramme som ikke kan overstige 30 år. Etter begjæring fra påtalemyndigheten kan retten likevel ved dom forlenge den fastsatte rammen med inntil fem år om gangen. Sak om forlengelse reises ved tingretten senest tre måneder før forvaringstidens utløp.

Det bør også fastsettes en minstetid for forvaringen som ikke må overstige ti år. I de tilfeller hvor retten fastsetter en tidsramme som overstiger 15 år, kan retten likevel fastsette en minstetid som ikke kan overstige 14 år. I tilfeller der retten fastsetter en tidsramme som overstiger 21 år, kan retten fastsette en minstetid som ikke kan overstige 20 år.

Tidligere idømt fengselsstraff faller bort når forvaring idømmes.”¹²⁵

Denne bestemmelse inneholder strafferammen for forvaring. Den slår fast, at der skal fastsettes en lengste afsoningstid, og at der kan fastsettes en mindste afsoningstid. Selvom domstolene ikke er forpligtede til at fastsette en mindste afsoningstid, vælger de alligevel at gjøre det i de fleste domme til forvaring.

I Norge har man valgt at gjøre forvaring til en relativ tidsubegrenset straf, som står i modsætning til absolut tidsubestemt straf. Det relative består i at straffens tidsmessige varighet som utgangspunkt bliver udmålt på tidspunktet for dommen, men at der er mulighet for at forlænge frihedsberøvelsen ved at anklagemyndigheten senere reiser en sak om forlængelse for domstolene. Utgangspunktet er altså, at en forvaret ikke skal være frihedsberøvet lenger tid end den fastsatte lengste afsoningstid. Det er kun i de tilfælde, hvor man fra anklagemyndighetens side (på bakgrunn af en innstilling fra den norske kriminalforsorg) vurderer, at den forvarede stadig er farlig, at der bør reises sak om at forlænge den forvaredes frihedsberøvelse. I forhold til i Danmark er det altså anklagemyndigheten der skal reise sak om at forlænge den forvaredes straf og dermed også anklagemyndigheten der skal løfte bevisbyrden for at den forvarede stadig er farlig. Hvis der, i Danmark, er uenighet imellem anklagemyndighet, kriminalforsorgen og den forvarede omkring, hvorvidt den forvarede stadig er farlig er det den forvarede der skal løfte bevisbyrden for at han ikke lenger frembyder noen fare.

”§ 39 f. Løslatelse før forvaringstidens utløp skjer på prøve med en prøvetid fra ett til fem år.

Når den domfelte eller kriminalomsorgen begjærer løslatelse på prøve, fremmer påtalemyndigheten saken for tingretten, som avgjør den ved dom.

Behandlingen av en sak om prøveløslatelse skal påskyndes.

Når påtalemyndigheten samtykker i prøveløslatelse, kan slik løslatelse besluttes av kriminalomsorgen.

Den domfelte kan ikke begjære prøveløslatelse før ett år etter at forvaringsdommen eller en dom som nekter prøveløslatelse, er endelig.”¹²⁶

Denne paragraf inneholder reguleringen af, hvordan en forvaret kan blive prøveløsladt. Den forvarede kan prøveløslades på 2 måder. Den første omhandler de situationer, hvor den forvarede

¹²⁵ Norges Almindelig borgerlig Straffelov, § 39e.

¹²⁶ Norges Almindelig borgerlig Straffelov, § 39f.

eller den norske kriminalforsorg begærer den forvarede prøveløsladt. Hvis anklagemyndigheden ikke er enig i at prøveløsladelse er tilrådeligt, skal sagen rejses for domstolene, der herefter skal vurdere, om den forvaredes farlighed er aftaget i en sådan grad, at det er tilrådeligt at prøveløslade ham. Den anden måde en forvaret kan blive prøveløsladt på er, hvis anklagemyndigheden er enig i, at den forvarede kan prøveløslades. I den situation kan den norske kriminalforsorg administrativt træffe afgørelse om at prøveløslade den forvarede.

Prøveløsladelse sker med en prøvetid på 1 til 5 år. I prøvetiden kan den forvarede tilbageføres til forvaring, hvis han overtræder vilkårene for prøveløsladelsen.

Hvis den forvarede er frihedsberøvet til udløbet af længstetiden, uden at der er blevet rejst en sag om at forlænge frihedsberøvelsen, bliver han løsladt uden prøvetid lige som enhver anden, der har afsonet hele sin fængselsstraf. Prøveløsladelse kommer altså ikke på tale i sådanne situationer.

5. Sammenligning af forvaring i Danmark og Norge

Den danske og den norske forvaringsbestemmelse består af de samme elementer (et kriminalitetskrav, et farlighedskriterium og en nødvendighedsbetingelse), der dog ikke er listet op i den samme rækkefølge. Jeg har vurderet, at elementerne er sammenlignelige, og at det derfor giver mening at sammenligne dem enkeltvis.

I dette kapitel foretages altså en sammenligning punkt for punkt af forvaringsbestemmelserne i Danmark og Norge.

5.1. Kriminalitetskravet

Kriminalitetskravet i den danske og norske forvaringsbestemmelse omhandler den samme type af kriminalitet. I Danmark finder man kriminalitetskravet i straffelovens § 70, stk. 1, nr. 1 og stk. 2, nr. 1., og i Norge finder man det i den almindelige borgerlige straffelov § 39c, nr. 1, 1. pkt. Paragrafferne omhandler begge personfarlig kriminalitet og nævner begge, at man kan idømmes forvaring, hvis man begår eller forsøger at begå alvorlig vold, seksualforbrydelser, frihedsberøvelse eller brandstiftelse.

Derudover har man i det danske kriminalitetskrav nævnt voldtægt, men i betragtning af at alvorlige seksualforbrydelser ”omfatter visse andre sædelighedsforbrydelser end dem, der indebærer legemsangreb o. l.”¹²⁷ må man konkludere, at voldtægt også er indeholdt i alvorlige seksualforbrydelser. Der er jo ingen tvivl om, at gerningsindholdet i voldtægt indeholder et legemsangreb. Så i forhold til seksualforbrydelser afviger det danske og det norske kriminalitetskrav ikke fra hinanden.

I Danmark afskaffes muligheden for at idømme de tidsbestemte sanktioner som sikkerhedsfængsel, arbejdsfængsel, forvaring og ungdomsfængsel med indførelsen af den nye forvaringsbestemmelse i 1973, og det blev bestemt, at man ikke kunne anvende forvaring for berigelseskriminalitet. 2/3 af dem, der blev idømt de tidsbestemte straffe inden ændringen af straffeloven, var ellers blevet dømt for berigelseskriminalitet. Man mente ikke, at det var proportionalt at anvende en så indgribende sanktion, som de tidsbestemte sanktioner er, for berigelseskriminalitet, og derfor undlod man at tage berigelse med i kriminalitetskravet i den nye

¹²⁷ Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 77 afsnit d.

forvaringsbestemmelse. Man valgte dog at bevare én form for berigelseskriminalitet i kriminalitetskravet, og det er røveri, men det er begrundet i det personfarlige aspekt i kriminaliteten og ikke i, at det er berigelseskriminalitet. I Norge havde man også muligheden for at idømme tidsubestemte sanktioner (sikring og forvaring) for berigelseskriminalitet, og man havde muligheden helt indtil 1997.

Det danske kriminalitetskrav indeholder også forbrydelserne drab, røveri og trusler (§ 266), hvor det er karakteristisk, at man har nævnt gerningsindholdet i bestemte paragraffer i den danske straffelov. I Norge har man valgt en lidt mindre specifik tilgang, idet man har lavet en opsamlingsformulering, der lyder ”eller en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare.”¹²⁸ Der er ingen tvivl om, at drab eller forsøg herpå ville være omfattet af det norske kriminalitetskrav, da drab naturligvis krænker andres liv. Spørgsmålet er så, om trusler og røveri også er omfattet af det norske kriminalitetskrav.

Måden det norske kriminalitetskrav er formuleret på bevirker, at man ikke umiddelbart kan se, om gerningsindholdet i en bestemt paragraf er omfattet, som man kan i den danske lovgivning med trusler og røveri. Det norske kriminalitetskrav lægger op til, at der skal foretages en konkret vurdering af, om kriminaliteten der skal pådømmes falder uden for de definerede typer af kriminalitet (alvorlig vold, seksualforbrydelse, frihedsberøvelse og ildspåsættelse). Hvis en tiltalt har begået meget grov vold, og herefter vælger at tage offerets pung, så ekskluderer det ham naturligvis ikke fra at opfylde kriminalitetskravet. Trusler, der må betegnes som psykisk tortur, der har haft konsekvenser for offerets mentale helbred, falder ligeledes inden for kriminalitetskravet. Der er altså situationer, hvor både røveri og trusler¹²⁹ er omfattet af det norske kriminalitetskrav. Da man i Norge i 1997 indførte den nye forvaringsbestemmelse, valgte man at gøre ligesom i Danmark i forhold til berigelseskriminalitet, og domspraksis har vist, at røveri indgår i kriminalitetskravet.¹³⁰ Det betyder dog ikke nødvendigvis, at afgrænsningen er helt magen til det danske kriminalitetskrav, men det vil være en konkret vurdering at fastslå, hvor den øvre og den nedre grænse går, og det bliver for omfattende at komme ind på dette her.

I meget vid udstrækning er det dog min opfattelse, at dansk og norsk ret på dette område er sammenfaldende.

5.2. Farlighedskriteriet

Det danske farlighedskriterium er beskrevet i § 70, stk. 1, nr. 2 og stk. 2, nr. 2. Som jeg har beskrevet tidligere så er der forskel på farlighedskriteriet i stk. 1 og stk. 2, men forskellen ligger i, hvordan man vægter de forskellige elementer, og ikke i hvilke elementer der skal tages i betragtning. Jeg har derfor valgt at betragte de danske farlighedskriterier som et samlet kriterium i forbindelse med sammenligningen med det norske farlighedskriterium. Det danske farlighedskriterium består af den aktuelle kriminalitet og den tiltaltes person, herunder tidligere kriminalitet, og så skal personens farlighed være rettet mod andres liv, legeme, helbred eller frihed.

¹²⁸ Norges Almindelig borgerlig Straffelov § 39c.

¹²⁹ Ot.prp. nr. 87 (1993-1994), s. 109.

¹³⁰ Norges Højesterets dom af 18. juni 2007 om NOKAS ranet og Nordisk Tidsskrift for kriminalvidenskab 2006, side 51-67, artikel af Berit Johnsen og Birgitte Langset Storvik ”Forvaring og Utviklingen for perioden 2002-2006.”

Det norske farlighedskriterium i § 39c, nr. 1 og 2 er også delt op i 2, men modsat det danske farlighedskriterium er det ikke oplagt, at der i dansk og norsk ret foretages den samme vurdering med enkelte justeringer.

I § 39c, nr. 1, 2. pkt. vurderes farligheden ud fra den aktuelle kriminalitet, den tiltaltes adfærd og sociale og personlige funktionsevne. Der skal lægges særlig vægt på den tiltaltes tidligere ligeartede kriminalitet.

I § 39c, nr. 2, 2. pkt. drejer det sig om en tiltalt, der aktuelt er sigtet for mindre alvorlig kriminalitet, der dog stadig er omfattet af kriminalitetskravet, men hvor der er en tæt sammenhæng mellem den nuværende og den tidligere kriminalitet, samtidig med at der skal være en særligt nærliggende fare for, at den tiltalte vil begå ny ligeartet kriminalitet.

Umiddelbart minder det danske farlighedskriterium mest om det norske kriterium i § 39c, nr. 1, 2. pkt. Begge steder skal den aktuelle kriminalitet, den tiltaltes person og den tidligere ligeartede kriminalitet indgå. Vurderingen af den aktuelle kriminalitet er meget tæt på at være ens, jf. sammenligningen af kriminalitetskravet ovenfor. Hvilke oplysninger om den tiltaltes person der skal indgå i farlighedsvurderingen er mere detaljeret beskrevet i det norske farlighedskriterium, idet det specifikt er anført, at oplysninger om adfærd, social og personlig funktionsevne og tidligere kriminalitet skal indgå i vurderingen. Den tidligere kriminalitet skal vægte særlig tungt i denne vurdering. I det danske farlighedskriterium står der blot, at oplysninger om den tiltaltes person skal indgå i vurderingen, og at oplysninger om dennes tidligere kriminalitet er et aspekt, der skal veje særligt tungt i denne vurdering. Det forhold, at man i Norge har valgt at udspecificere, hvilke oplysninger der skal indgå i vurderingen af den tiltaltes person, betyder, at der i princippet er mindre frihed for domstolene til at vurdere, hvilke oplysninger der skal lægges til grund for farlighedsvurderingen. De opremsede oplysninger i norsk ret er dog formuleret så bredt, at det er svært at se, at der skulle være nogle oplysninger, der kan indgå i vurderingen i Danmark, som ikke også er kan indgå i Norge. Begge lande mener, at der skal lægges særlig vægt på oplysninger om tidligere, ligeartet kriminalitet. Det forhold at dansk ret alene fremhæver tidligere kriminalitet bevirker dog, at der er ekstra fokus på dette.

I det danske farlighedskriterium indgår også et krav om, at faren skal være rettet mod andres liv, legeme, helbred eller frihed. I det norske kriminalitetskrav indgår, at kriminaliteten kan være "en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare."¹³¹ Dette kombineret med at der skal være en nærliggende fare for, at den tiltalte vil begå ny ligeartet kriminalitet gør, at man i Norge har næsten samme vurdering af arten af farligheden som i Danmark. Den norske bestemmelse indeholder dog ikke noget krav om, at den fare der udgår fra den tiltalte skal være af en mere generel art og være rettet mod en bredere personkreds. Det forhold, at den norske forvaringsbestemmelse ikke udtrykkeligt er bygget op omkring de 3 betingelser (kriminalitetskravet, farlighedskriteriet og nødvendighedsbetingelsen) som den danske forvaringsbestemmelse, gør at det kan være svært at se, hvornår der hentydes til den ene, den anden eller den tredje betingelse. Der er dog ingen tvivl om, at den norske bestemmelse indeholder alle 3 betingelser.

Farlighedskriteriet i § 39c, nr. 2, 2. pkt. åbner op for, at man kan idømme forvaring i Norge i tilfælde, hvor man normalt ikke ville bruge forvaring, da den aktuelle kriminalitet ikke er tilstrækkeligt alvorlig. Dette forudsætter dog, at den tiltalte tidligere har begået kriminalitet, der er omfattet af kriminalitetskravet, og at der er en tæt sammenhæng mellem den nuværende og tidligere

¹³¹ Norges Almindelig borgerlig Straffelov § 39c.

kriminalitet. Hvis man ser i forarbejderne til den danske forvaringsbestemmelse kan man se, at det også her blev fremført, at en mindre alvorlig forbrydelse skulle kunne resultere i en forvaringsdom, hvis den fare, som den tiltalte frembyder, kræver det. ”Det må først fremhæves, at kriteriet for anvendelse af forvaring principielt må søges i arten af den *fare*, som lovovertræderen frembyder, ikke i arten af den forbrydelse, for hvilken han er dømt.”¹³² Der er ikke her tale om, at der er fuldstændigt sammenfald mellem det norske farlighedskriterium i nr. 2, 2. pkt. og det danske farlighedskriterium, men en stor del af de tilfælde, der er dækket i norsk ret, vil også være dækket af det danske farlighedskriterium. I Danmark er det dog ikke et krav, at der skal være en tæt sammenhæng mellem den tidligere og den aktuelle kriminalitet.

Sammenfattende er der derfor stor sammenlignelighed mellem det danske farlighedskriterium og det norske for så vidt angår den norske bestemmelses nr. 1, mens den norske bestemmelses nr. 2 udvider muligheden for forvaring ved mindre alvorlig, aktuel kriminalitet i forhold til dansk ret.

5.3. Nødvendighedsbetingelsen

Den norske nødvendighedsbetingelse fremgår som det første i forvaringsbestemmelsen, i ”grunnvilkåret i § 39c, at en tidsbegrenset straff ikke kan anses tilstrækkelig til å verne samfunnet”¹³³. Det er altså denne betingelse, der grundlæggende skal være til stede, hvis en tiltalt skal idømmes forvaring i Norge.

I praksis ser det dog ud til, at domstolene bruger § 39c bagvendt. Retten går først ind og ser på, om den tiltalte opfylder betingelserne for at blive idømt forvaring efter § 39c, nr. 1 eller nr. 2, for så efterfølgende at vurdere, om det er nødvendigt at idømme forvaring for at værne samfundet mod den tiltalte.¹³⁴ I Norge er nødvendighedsbetingelsen formuleret sådan, at det skal være nødvendigt at idømme forvaring for at beskytte samfundet mod den fare, som den tiltalte frembyder. I Danmark er der ikke i loven nævnt noget om, hvad det er der skal beskyttes, men ifølge Gorm Toftegaard Nielsen er tanken også her, at det er samfundet, der objektet for beskyttelsen. ”Afgørelsen om forvaring bliver på denne måde [...] et spørgsmål, om en person, der flere gange tidligere har bragt sig i en situation, hvor det ikke er rimeligt, at samfundet skal bære risikoen for, at han forbryder sig igen”¹³⁵.

I Danmark fremgår nødvendighedsbetingelsen til sidst i § 70, stk. 1 og stk. 2, og det er også det sidste domstolene tager stilling til i forbindelse med en dom til forvaring. Det forhold at man i Norge har placeret nødvendighedsbetingelsen som den første betingelse for at kunne idømme forvaring betyder, at der kommer ekstra fokus på denne betingelse, men indholdsmæssigt er der næppe nogen forskel på den danske og den norske nødvendighedsbetingelse.

5.4. Opsummering

Danmark og Norge har altså en på mange måder ens forvaringsbestemmelser. Det er i meget vid udstrækning den samme type kriminalitet, den samme farlighedsvurdering og den samme vurdering

¹³² Straffelovrådets betænkning 667 af 1972, s. 76 afsnit c.

¹³³ HR-2007-620-A - Rt-2007-490.

¹³⁴ HR-2007-620-A - Rt-2007-490.

¹³⁵ Gorm Toftegaard Nielsen: Sanktionerne, s. 31, linje 11-17.

af, om det er nødvendigt at idømme forvaring, der foretages i begge lande. Måden de forskellige skøn foretages på kan variere, ikke mindst fordi Norge ikke har muligheden for at idømme fængsel på livstid. Dette betyder, at man i Norge ikke skal tage hensyn til en øvre grænse for forvaring, eller efterlade plads i toppen af straffe hierarkiet til en hårdere straf end forvaring, hvilket vel ses tydeligst ved, at Anders Behring Breivik blev idømt forvaring for at dræbe 77 mennesker og såre 42 alvorligt.

De 2 lande begyndte også ca. samtidigt at drøfte ændringer i reglerne for idømmelse af tidsubestemte straffe. I Danmark resulterede det i, at man i 1973 indførte forvaringsbestemmelsen, der dog blev revideret, senest i 1997. I Norge affødte oplægget til ændring af særreaksjonerne fra 1973 en meget langvarig debat, der først i 1997 resulterede i, at man vedtog en ny paragraf om forvaring. Man fandt i Norge i lighed med Danmark, at der eksisterer en lille gruppe særligt farlige kriminelle, som samfundet har en interesse i at beskytte sig imod. Den langvarige debat i Norge handlede om det moralske dilemma, der opstår ved at frihedsberøve personer tidsubestemt, i hvert fald delvist for noget de ikke har begået endnu, men som man som samfund forventer, at de vil begå, sammenholdt med den betragtning at man kun med en meget lille sikkerhed kan identificere, hvem disse særligt farlige kriminelle er.

Både det danske og det norske retssystem bygger på det retssikkerhedsprincip, at det er bedre at lade en skyldig gå fri end at dømme en uskyldig. Dette princip bliver kraftigt udfordret, når personer til dels bliver dømt for kriminalitet, de ikke har begået endnu. For at imødegå nogle af indvendingerne mod denne type af frihedsberøvelse indførte man i Norge den relative tidsubestemthed. I kraft af at man fastsætter en længstetid samtidig med dommen til forvaring, får den forvarede et perspektiv i sin afsoning, og hvis der bliver fastsat en mindstetid, giver det en ro i afsoningen, fordi den forvarede ikke kan prøveudskrives før denne tid er afsonet. Jeg vil endda påstå, at størstedelen af de forvarede bliver stillet bedre i den periode der ligger mellem mindstetiden og længstetiden, da hovedreglen er, at den forvarede bliver udskrevet af forvaring, når længstetiden er afsonet. Dette, sammenholdt med at der i Norge typisk ikke er mange år imellem mindstetiden og længstetiden, gør, at de fleste forvarede kan se en slutning på deres frihedsberøvelse. Der er selvfølgelig den gruppe af forvarede, der får deres længstetid forlænget, og i det tilfælde kan man spørge, om de ikke bliver stillet dårligere end de forvarede i Danmark. De sætter deres håb op efter at blive udskrevet af forvaring ved den fastsatte længstetid og bliver så skuffede, når der rejses sag om forlængelse af længstetiden, og anklagemyndigheden får medhold ved domstolen. Det må dog være samme skuffelse, som de forvarede i Danmark oplever, når de rejser sag ved domstolene om, at forvaringssanktionen skal ophæves enten helt eller på prøve og ikke får medhold. Den relative tidsubestemthed er altså en fordel for de fleste forvaringsdømte og ikke en ulempe for de resterende forvaringsdømte.

Tanken bag mindstetiden i norsk forvaring er, at den skal afspejle den tidsbestemte straf, som den forvaringsdømte ellers ville være idømt, hvis han ikke var blevet vurderet farlig, og det var nødvendigt at benytte forvaring for at beskytte samfundet mod den dømte. Længstetiden er domstolens vurdering af, hvor lang tid det vil tage, før den forvarede ikke længere er farlig. Det forhold, at domstolene skal fastsætte en længstetid, men har mulighed for at forlænge den, hvis den forvarede stadig er farlig, når længstetiden er ved at løbe ud, gør, at retten kan vise en vis tilbageholdenhed i forhold til fastsættelse af længstetiden. Den relative tidsubestemthed kan altså have den effekt, hvis den bliver indført i Danmark, at den samlede tid for frihedsberøvelse bliver reduceret. Dette skyldes især, at bevisbyrden i Norge, hvor anklagemyndigheden skal godtgøre, at der er behov for forlængelse ud over længstetiden, må antages at være vanskeligere at løfte end bevisbyrden i Danmark, hvor det skal godtgøres, at det er forsvarligt at udskrive fra forvaring. Dette

vil betyde en reduktion i antal afsonede måneder og år, forudsat at recidivet ikke stiger, og det vil spare samfundet for en hel del penge.

Som jeg har skrevet tidligere, udtalte den danske Højesteret i U.1996.103/2H, at der skal indfortolkes en tilbageholdenhed i forhold til hvem der idømmes forvaring. Denne tilbageholdenhed sammen med den meget begrænsede brug af forvaring i Danmark imødegår den kritik, som bliver fremført om, at det ikke er muligt med tilstrækkelig sikkerhed at identificere de særligt farlige kriminelle.

6. Skal vi overhovedet have en forvaringsbestemmelse og hvis der skal hvordan kan den bedst udformes?

6.1. Er det nødvendigt med en forvaringsbestemmelse?

Indtil 1973, hvor forvaringsbestemmelsen blev revideret, drøftede Straffelovrådet spørgsmålet, om der i Danmark skulle være mulighed for at idømme tidsubestemt straf? Dengang var Retslægerådet ikke i tvivl om, at man ville være nødt til at løslade en lille gruppe farlige kriminelle ved endt straf, hvis der ikke var mulighed for at idømme en tidsubegrænset straf. Det mente Retslægerådet, fordi det var deres vurdering, at en stor del af motivationen for den frihedsberøvede til at deltage i behandling og andre tiltag, der skulle mindske hans farlighed, lå i at han ikke kunne blive løsladt, før han ikke længere var farlig. Hvis den frihedsberøvede kunne nægte at modtage behandling eller andre tiltag og stadig kunne blive løsladt efter at have afsonet hele sin straf, så ville han vælge det.

I Norge havde man en meget længere diskussion om, hvorvidt man skulle kunne idømme en tidsubestemt straf, og ikke mindst Nils Christie var af den opfattelse, at en tidsubestemt straf ikke var tilrådelig. Han mente ganske vist, at forslaget om at begrænse brugen af tidsubestemte straffe (sikring og forvaring) var et skridt i den rigtige retning, men han problematiserede, at vi ikke har nogen effektiv måde at identificere, hvem disse særligt farlige kriminelle er. Nils Christie var enig i betragtningen om, at der fandtes særligt farlige kriminelle, som samfundet havde brug for at beskytte sig imod ved at idømme tidsubestemte straffe. Når vi som samfund imidlertid ikke er i stand til med tilstrækkelig sikkerhed at identificere, hvem disse særligt farlige kriminelle er, så strider det så afgørende mod retssikkerheden, hvis vi alligevel idømmer straffe, der er så indgribende og belastende, som en tidsubestemt straf er, at hensynet til beskyttelse af samfundet må vige for retssikkerheden.

Også i Danmark er det diskuteret, hvordan denne særligt farlige gruppe af kriminelle identificeres, fordi det også her er kommet frem, at psykologer og psykiatere ikke har nogen særlig forudsætning for at vurdere farligheden af et ikke-sindssygt menneske. I Norge tog man konsekvensen af denne betragtning og fastsatte, at udgangspunktet for farlighedsvurderingen ikke skulle være en retspsykiatrisk undersøgelse, men en personundersøgelse, med mindre dommeren vurderede noget andet.

De fleste er enige i, at belastningen for en frihedsberøvet er meget større, hvis han er blevet idømt en tidsubestemt straf. Det er derfor problematisk, at vi ikke med tilstrækkelig sikkerhed er i stand til at identificere, hvem der bør idømmes denne straf. Når det tages i betragtning, hvor ofte man i Danmark bruger denne straf (2-3 personer bliver idømt forvaring årligt), så synes det oplagt, at forvaring kun bruges i de allermest alvorlige tilfælde og med betydelig tilbageholdenhed. Dette, sammenholdt med at de personer der bliver idømt forvaring i Danmark har begået nogle virkelig grove forbrydelser, der ofte ville resultere i lange tidsbestemte straffe, hvis forvaring ikke var en

mulighed, gør, at forvaring i praksis bliver mere acceptabelt. Principielt er der dog stadig et moralsk dilemma, som påpeget af Christie, der er uafhængigt af forvaringsstraffens udbredelse.

Det vil næppe være muligt at nå dertil, hvor der kan føres egentligt bevis for nødvendigheden af forvaring, så en vis usikkerhed vil altid være tilbage. Der vil derfor altid være behov for at afveje grænserne for anvendelsen af tidsubestemte straffe nøje, så hensynet til retssikkerheden til stadighed tilgodeses. I den forbindelse er det nødvendigt stedse at tage stilling til, hvilke forbrydelser, hvilken fare og hvilken nødvendighed, der skal være til stede for anvendelse af forvaring. På denne måde afvejes konkret, hvornår det ikke længere er rimeligt, at vi som samfund skal bære risikoen for, at en person begår ny ligartet, grov kriminalitet.

Efter min opfattelse har vi brug for den tidsubestemte straf forvaring, men det bør være en prioritet at gøre belastningen af det tidsubestemte aspekt så begrænset som muligt. Her mener jeg, at retstilstanden i Norge afvejer dette mere hensigtsmæssigt med den relative tidsubestemthed.

Som jeg tidligere har beskrevet, så var det de forvaringsdømte, der oplevede det tidsubestemte aspekt særligt belastende, fordi de i modsætning til de livstidsdømte meget tidligere kunne få deres sag for retten i et forsøg på at blive prøvedskrevet af forvaring. For de livstidsdømte skal der ikke tages stilling til prøveløsladelse, før de har afsonet 12 år.¹³⁶ Dette betyder, at de første 12 år af en livstidsdom forløber næsten på samme måde, som hvis der var blevet idømt en lang tidsbestemt straf. For forvarede kan der allerede efter 3 år tages stilling til prøvedskrivning¹³⁷, hvilket betyder, at der er ca. 11 år til at opbygge frustrationer over ikke at kunne se et perspektiv i afsoningen, når en gennemsnitlig forvaring varer ca. 14 år. Alt dette bliver meget mindre presserende, hvis den forvarede får en mindste afsoningstid i forbindelse med sin dom. Den forvarede bliver ikke frustreret på samme måde over stadig at være frihedsberøvet efter 10 år, hvis hans dom lyder på, at han mindst skal være frihedsberøvet i 12 år, og at han som udgangspunkt skal udskrives fra forvaring efter 14 år. Samtidig ved den forvarede, at der bliver rejst sag om forlængelse af frihedsberøvelsen, hvis han ikke samarbejder om at bringe sin farlighed ned.

Som jeg beskrev tidligere så har vi oplevet en stor stigning i frihedsberøvet tid for de forvarede i perioden fra 1990 til udgangen af 2011. Denne stigning er sket uden at nogen har besluttet, at det skulle ske. Der er ikke truffet en politisk beslutning om, at de forvarede nu fremover skulle være frihedsberøvede i længere tid. Der har dog igennem hele perioden været mulighed for, at den forvarede kunne få bragt sin sag for domstolene, hvis han mente, at han nu ikke længere burde være frihedsberøvet. Der er altså ikke tale om, at de forvarede er blevet holdt frihedsberøvede i længere tid end samfundets regler foreskriver, men der er på den anden side heller ikke tale om, at man fra lovgivers side har besluttet, at praksis skulle ændres.

Det er min opfattelse, at den relative tidsubestemthed kunne imødegå denne udvikling i praksis, idet en fastlæggelse på domstidspunktet af en mindstetid ville mindske mistanken om, at det i realiteten er anklagemyndigheden og kriminalforsorgen, der i fællesskab beslutter, hvornår en forvaret kan prøvedskrives. Ved at fjerne initiativet fra anklagemyndighed og kriminalforsorg og ved at henholde sig til tidsfrister fastsat af domstolen på domstidspunktet, bevares i højere grad oplevelsen af, at afgørelsen om prøvedskrivning eller afslag herpå er upåvirket af aktuelle politiske eller pressemæssige dagsordener.

¹³⁶ Straffelovens § 41, stk. 1.

¹³⁷ Prøvedskrivningsbekendtgørelsen § 2.

Ved at anvende den relative tidsbestemthed understreges domstolenes betydning for varigheden af frihedsberøvelsen yderligere uden at modvirke incitamenterne for den forvarede til at indgå i behandling. Derved tilgodeses retssikkerheden efter min opfattelse i højere grad end i dag.

6.2. Hvordan skulle den nye danske forvaringsbestemmelse så opbygges?

Den danske forvaringsbestemmelse er bygget sådan op, at den i forbindelse med behandlingen af en sag kan følges punkt for punkt. Dette finder jeg er meget hensigtsmæssigt. En ændring af den danske straffelov kunne derfor indebære en uændret formulering af straffelovens § 70 og en tilføjelse af en ny § 70a, svarende til den norske § 39e. Resultatet kunne være som følgende:

§ 70. En person kan dømmes til forvaring, hvis

- 1) han findes skyldig i drab, røveri, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art eller brandstiftelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser, og
- 2) det efter karakteren af det begåede forhold og oplysningerne om hans person, herunder navnlig om tidligere kriminalitet, må antages, at han frembyder nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed, og
- 3) anvendelse af forvaring i stedet for fængsel findes påkrævet for at forebygge denne fare.

Stk. 2. En person kan endvidere dømmes til forvaring, hvis

- 1) han findes skyldig i voldtægt eller anden alvorlig seksualforbrydelse eller i forsøg herpå, og
- 2) det efter karakteren af det begåede forhold og oplysningerne om hans person, herunder om tidligere kriminalitet, må antages, at han frembyder væsentlig fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed, og
- 3) anvendelse af forvaring i stedet for fængsel findes påkrævet for at forebygge denne fare.

§ 70a. I dom til forvaring skal retten fastsætte en længstetid, som ikke kan overstige 16 år. Efter begæring fra anklagemyndigheden kan retten ved dom forlænge den fastsatte tidsramme med op til 5 år ad gangen. Sag om forlængelse rejses ved domstolene senest 3 måneder inden forvaringstidens udløb.

Stk. 2. Retten skal endvidere fastsætte en mindstetid for forvaringen, som ikke må overstige 12 år.

Det er ikke så afgørende med de anførte tidsrammer, da der vil kunne argumenteres for at sætte dem både højere og lavere. Det vigtige er, at de er der. Jeg har sat længstetiden til 16 år, idet det er den længste tidsbestemte straf i den danske straffelov. At man kan forlænge forvaringsdommen med op til 5 år ad gangen, og at man skal rejse sag om forlængelse senest 3 måneder inden forvaringstidens udløb er taget direkte fra den norske § 39e, som forekommer velbegrundet. Mindstetiden må ikke overstige 12 år, idet forvaringsdommen ellers vil overgå livstidsdommen, som er lovens strengeste straf.

7. Afslutning

I ovenstående har jeg gennemgået dansk og norsk ret med hensyn til forvaring og fundet betydelige ligheder og enkelte forskelligheder. Det har været afgørende for mig at undersøge muligheden for at

lempe belastningen af den tidsbestemte straf for de dømte samtidigt med at hensynet til at beskytte samfundet mod den meget grove og gentagne kriminalitet kunne tilgodeses.

Den norske forvaringsbestemmelse afvejer dette hensyn bedre end den danske, hvorfor jeg foreslår en ændring af dansk ret, så der indføres en relativ tidsbestemthed med angivelse af en mindste- og længstetid for forvaring og mulighed for at forlænge forvaring, hvis det kan godtgøres, at den forvarede fortsat er farlig.

Herved vil dansk ret bedre afbalancere det moralske dilemma, som dannede baggrund for den meget langvarige drøftelse af forvaringsbestemmelsen i Norge.

Litteraturliste:

- Vagn Greve: Straffene, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1. udgave, 1. oplag, 1996.
- Vagn Greve, Poul Dahl Jensen og Gorm Toftegaard Nielsen: Kommenteret straffelov Almindelig del, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 10. udgave, 1. oplag, 2013.
- Knud Waaben: Sanktionslæren, Forlaget Thomson A/S, 5. udgave, 1. oplag, 2001.
- Jens Evald: At tænke juridisk, Nyt Juridisk Forlag, 3. udgave, 5. oplag, 2009.
- Straffelovrådets betænkning 667 af 1972.
- Jette Christiansen: Anvendelse af forvaring efter § 70 i tidsrummet 1985-95, Anklagemyndighedens årsberetning 1995
- Jette Christiansen: Anvendelse af forvaring i årene 1996-2005, Anklagemyndighedens årsberetning 2003-2004
- Retslægerådets årsberetning for 1988
- Kriminalforsorgen, Forvaring og udstrækningen heraf, En gennemgang af forvaringssager i Anstalten ved Herstedvester for perioden 1. januar 1990 til 31. december 2011.
- LBKG 2014-07-04 nr. 871 Straffeloven.
- Almindelig borgerlig Straffelov i Norge, LOV-1902-05-22-10.
- <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=278212>
- Norges Offentlige Utredninger 1974:17 af 22. oktober 1974
- Norges Offentlige Utredninger 1983:57 af 4. november 1983
- Norges Offentlige Utredninger 1990:05 af 27. september 1989
- Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2006 side 50-67, artikel af forsker Berit Johnsen og jurist Birgitte Langset Storvik, "Forvaring og udviklingen for perioden 2002-2006"
- http://lovdata.no/artikkel/hoyesterett_-_tre_avgjorelser_om_forvaring/1476
- <http://no.wikipedia.org/wiki/NOKAS-ranet>
- Prøveudskrivningsbekendtgørelsen, BEK nr. 416 af 09/04/2015
- Straffeloven, LBK nr. 871 af 04/07/2014
- Odelstingsproposisjon 87 (1993-1994)